

Jussi Linnossuo

Yrittäjyyskasvatus ammatillisella toisella asteella Vantaalla

Metropolia University of Applied Sciences

Master of Engineering

Älykäs Teollisuus

Master's Thesis

30 November 2022

Abstract

Author: Jussi Linnossuo
Title: Yrittäjyyskasvatus ammatillisella toisella asteella Vantaalla
Number of Pages: 77 pages + 4 appendices
Date: 30 November 2022

Degree: Master of Engineering
Degree Programme: Älykäs Teollisuus
Professional Major: Älykäs Teollisuus
Supervisors: Lecturer, M.Sc. Vesa Sippola
Principal Lecturer, Tech. Lic. Jarno Varteva

Keywords: Entrepreneurial education, vocational secondary school, electrician, entrepreneurial action

Thesis focuses on entrepreneurial education and its effectiveness in vocational secondary schools in Finland using qualitative study method. And using case study method for examining the state of entrepreneurship education in Vantaa vocational institute, Varia, department of electricity. The participants of interviews were Varia managers, responsible persons of entrepreneurship education, instructors of electric installers and a few local entrepreneurs. The results of interviews were recorded, analysed and compared with framework data.

Entrepreneurship education promotes OKM entrepreneurship guide lines and in particular emphasizes entrepreneurial initiative. It is essential that suitable environments for instruction and learning by doing method are used. As well as instructors' know-how, skills and motivation concerning entrepreneurship education are up to date.

According to the study, the supply side of entrepreneurial education including the offering of local NGO's is quite up to the required standards. However, the inscription of offered courses are lacking. As a result of the effectiveness cannot be up to required level. Integration of entrepreneurial education into professional subjects could be a way to increase course uptake and effectiveness as well as improve motivation.

Tiivistelmä

Tekijä: Jussi Linnossuo
Otsikko: Yrittäjyyskasvatus ammatillisella toisella asteella
Vantaalla
Sivumäärä: 77 sivua + 4 liitettä
Aika: 30.11.2022

Tutkinto: Insinööri (YAMK)
Tutkinto-ohjelma: Älykäs Teollisuus
Ammatillinen pääaine: Sähkötekniikka
Ohjaajat: Lehtori, DI Vesa Sippola
Yliopettaja, Tekn. Lis. Jarno Varteva

Avainsanat: Yrittäjyyskasvatus, ammatillinen toinen aste,
sähköasentaja, yrittäjämäinen toiminta

Tutkimus selvittää yrittäjyyskasvatuksen tilaa ja vaikuttavuutta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa Suomessa kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmällä sekä tapaustutkimuksena Vantaan ammattiopisto Varian sähköalan yrittäjyyskasvatuksen tilaa ja kehitystarpeita. Haastattelututkimuksen kohderyhmänä olivat Varian johtoa, yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöitä, sähköalan opettajia ja lähistön sähköalan yrittäjiä. Tulokset analysoitiin ja verrattiin viitekehykseen ja tutkimustietoon.

Yrittäjyyskasvatuksessa edistetään OKM:n yrittäjyyslinjauksia ja erityisesti korostetaan yrittäjämäistä toimintaa. Tässä on oleellista soveltuvat oppimisympäristöt, tekemällä taitajaksi sekä opettajien yrittäjyyskasvatuksen osaaminen ja motivaatio.

Tutkimustulosten mukaan voidaan todeta, että yrittäjyyskasvatuksen kurssien tarjonta on kattavalla tasolla Variassa yhdessä yhdistysten ja järjestöjen kanssa. Kuitenkin kurssien suorittaminen on vähäistä, joten myöskään yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus toisella asteella ei voi olla riittävällä tasolla. Kurssien integrointi ammattiaineiden sisältöihin, voisi auttaa koulutuksen suoritusten määrässä ja vaikuttavuudessa sekä lisätä motivaatiota.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tausta	2
1.2	Tutkimuksen tavoitteet	3
1.3	Tutkimuksen toteutus	4
1.4	Raportin rakenne.	5
2	Kirjallisuustutkimus ja teoria	5
2.1	Yrittäjyyskasvatuksen merkityksen kasvu	5
2.2	Yrittäjyyskasvatuksen eurooppalainen tahtotila	7
2.3	Ruotsalaisen yrittäjyyskasvatuksen piirteitä ammatillisen toisen asteen koulutuksessa	8
2.4	Saksalaisen ja ruotsalaisen yrittäjyyskasvatuksen vertailua alemmalla toisella asteella	10
2.5	Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta	11
2.6	Katsaus suomalaiseen yrittäjyyskasvatukseen	13
2.7	Yrittäjyyskasvatus toisella asteella	16
2.8	Vantaan ammattiopisto Varia, Varian yrittäjyyskasvatus ja Varian sähköpuolen opinnot	17
3	Tutkimusmenetelmä	20
3.1	Haastattelututkimus	21
3.2	Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti	22
4	Empiria eli haastattelututkimus	22
4.1	Haastatteluteema: Haastateltavien osaaminen yrittäjyydestä monipuolisesti niin liiketoiminnan tietopuolesta kuin kokemus sekä yrittäjänä toimimisesta ja yrittäjyyskasvatuksesta	23
4.1.1	Haastateltavien tietopohja yrittäjyydestä, toisin sanoen liiketoiminnan teoreettisesta puolesta	23
4.1.2	Yrittäjäksi ryhtyminen ei olekaan yrittäjäkasvatuksen ainoa tavoite vaan yrittäjämäinen toiminta on vähintäänkin yhtä tärkeä tavoite.	24
4.1.3	Haastateltavien oma kokemus yrittäjyydestä	26

4.2	Haastateltavien kokemus yrittäjyyskasvatuksesta	29
4.3	Yrittäjyys koettiin kuuluvan jotenkin vasta ammattiin valmistumisen jälkeiseen oppimiseen.	42
4.4	Millainen muutos on tapahtunut viimeisten 15 vuoden aikana?	44
4.5	Mikä toimii hyvin ja mitä toimintaa pitää kehittää ?	45
4.6	Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa	49
4.7	Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen erityispiirteitä sähkö- ja automaatioasentajien ammatillisessa koulutuksessa	52
4.8	Onko yrittäjyyskasvatuksella ollut vaikutusta yrittäjämäisen otteen kasvuun?	53
4.9	Onko yrittäjyyskasvatus vaikuttanut ammattiin valmistuneiden työllistymiseen ?	55
4.10	Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuuden mittaus	57
4.11	Muut tavat mitata yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta	59
4.12	Tutkimuksen kvantitatiivinen osa	60
4.13	Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen tulevaisuus Variassa	61
5	Johtopäätökset	63
5.1	Yhteenveto ja johtopäätökset	63
5.2	Tutkimuskysymys no. 1: Millainen yrittäjyyskasvatuksen tilanne on kurssien tarjonnan kurssien suorituksen ja opettajien valmiuksien suhteen ?	64
5.3	Tutkimuskysymys no. 2: Mikä on yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus kolmen vuoden ammatillisen koulutuksen aikana ?	67
5.4	Tutkimuskysymys no. 3: Mitä kehitettävää Vantaan ammattiopisto Varian sähköalan yrittäjyyskasvatuksessa on?	69
5.5	Koottuja toimenpidesuosituksia:	70
5.6	Jatkotutkimukselle suuntaa	71

Liitteet

Liite 1: Vantaan ammattiopisto Varian organisaatiokaavio

Liite 2: EntreComp yrittäjyystaitojen osaamispiirakka

Liite 3: Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo, Ruskovaara & Pihkala

Liite 4: Vantaan ammattiopisto Varian yrittäjyyspolku

1 Johdanto

”Yrittäjyys on yksilön kykyä muuttaa ideat toiminnaksi. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kuin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä ominaisuudet tukevat yksilön jokapäiväistä elämää, koulutuksessa, työssä, vapaa-aikana ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Näitä ominaisuuksia tarvitaan yritystoiminnassa, mutta ne lisäävät myös työntekijän tietoisuutta työstään ja auttavat tarttumaan mahdollisuuksiin.” (OKM, 2009).

Yrittäjyyskasvatuksella käsitetään koulutuksessa ja kasvatuksessa tehtävää laaja-alaista työtä yrittäjyyden vahvistamiseksi. Yrittäjyyskasvatusta tekevät ja toimintaa tukevat myös useat työelämätahot ja järjestöt. Käytännön toimenpiteiden tavoitteena ovat myönteisten asenteiden lisääminen, yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen kehittäminen, uuden yrittäjyyden aikaansaaminen, yrittäjien ja yrityksissä olevan henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä yrittäjämäinen toimintatapa työpaikoilla ja kaikessa muussakin toiminnassa. Yrittäjyyskasvatus perustuu elinikäiseen oppimiseen ja verkostojen hyödyntämiseen. (OKM, 2009).

Yrittäjyyskasvatuksen tärkeimpänä tavoitteena voidaan pitää yrittäjämäisen asenteen luominen automaattiseksi toimintakulttuuriksi sekä yleisen myönteisyyden saavuttaminen yrittäjyyttä kohtaan. Tällaisen yrittäjyyskasvatuksen avulla syntyy yhteiskuntaan uusia työpaikkoja ja yrityksiä. (Kotila T., 2021)

1.1 Tutkimuksen tausta

Uusia työpaikkoja tarvitaan jatkuvasti. Niitä ei enää merkittävästi synny suuriin teollisuusyrityksiin. Uusia yrityksiä syntyy suuria määriä joka vuosi. Niistä suurin osa on palveluliiketoimintaa harjoittavia yhden tai muutaman henkilön suuruisia pienyrityksiä, joista ei tule koskaan kasvuyrityksiä. Näitä yrityksiä, joissa on alle 5 henkilöä töissä, oli Suomessa vuonna 2021 n. 330.000 vastaten n. 90% kaikista yrityksistä. (Tilastokeskus, katso liite x). Vastaavasti yksinyrittäjien määrä on nyt 190.000 ja kasvua on kertynyt vuodesta 2000 noin 60.000. Tämä vahva yksinyrittäjien määrän kasvu on jatkunut vakaana koko 2000-luvun lukuun ottamatta paria lyhytaikaista laskua. (Suomen Yrittäjät r.y., yrittajat.fi). Suurimmalla osalla näistä pienyrittäjistä koulutuksena on toisen asteen ammattitutkinto. Ammatinharjoittajat ovat myös pienyrittäjiä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan toisen asteen ammattiopistojen yrittäjyyskasvatusta sillä ajatuksella että, miten kasvatusta auttaa ammattitutkintoa opiskelevia nuoria hankkimaan ammattiosaamisen lisäksi myös yrittäjyydessä tarvittavia tietoja ja taitoja, sekä ymmärtämään kaikkeen työelämään nivoutuvan motivoituneen yrittäjämäisen toiminnan. Lisäksi kvalitatiivista tutkimusta on tarkoitus syventää myös tapaustutkimuksen keinoin selvittämällä Vantaan ammattiopiston sähkö- ja automaatioalan opiskelijoiden yrittäjyyskasvatusta sekä sen vaikuttavuutta uravalintoihin ja alkuvaiheen työllistymiseen.

Yrityksen perustaminen ja yrittäjäksi ryhtyminen kertoo halusta päättää omasta työstä itse luottaen omiin resursseihin. Siis uskoa omaan osaamiseen täytyy löytyä sekä osaamista siitä, miten toiminnan rahoitus ja asiakkaiden laskutus saadaan pyörimään kannattavasti sekä halukkuutta ja uskallusta riskinottoon. Näitä valmiuksia pitää kehittää läpi koulunkäynnin siis varhaiskasvatuksesta alkaen korkeakoulutukseen saakka. Euroopan unionin komission yrittäjyyden vihreä kirja julkaistiin 2003. Siinä todetaan, että koulutuksen on osaltaan edistettävä yrittäjyyttä luomalla positiivinen suhtautuminen siihen ja vahvistamalla yrittäjätaitoja sekä tuotava yrittäjyys uravaihtoehtona paremmin esiin. (Yrittäjyyslinjaus OKM 2004)

Tutkijan oma kiinnostus aiheeseen lähtee monipuolisesta työkokemuksesta niin yksityisen puolen sähköalan projekteissa kuin teollisuuden teknologisten järjestelmien kansainvälisestä projektimyynnistä ja projektien toteutuksesta. Sen lisäksi ja ohella olen toiminut vaatetusalan pienyrittäjänä. Nyt olen kasvattanut nuoria kymmenen vuotta sähköpuolen ammatillisena opettajana Vantaan ammattiopisto Variassa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yrittäjyyskasvatuksen asemaa yleisluonteisesti kansainvälisesti Euroopan tasolla ja Suomessa sekä erityisesti selvittää yrittäjyyskasvatuksen nykytilanne ja tulevaisuuden kehitysnäkymät Vantaalla ja nimenomaan tapaustutkimuksen keinoin Vantaan ammattiopisto Varian sähköpuolella. Siis varsinaisessa tutkimuksessa rajoitetaan Vantaan kaupungin omistamaan ammattiopisto Variaan (myöh. Varia) ja sen toteuttamaan yrittäjyyskasvatukseen. Millaista yrittäjyyskasvatusta tarjotaan, millaisia verkostoja hyödynnetään sekä mitkä ovat Varian yrittäjyyskasvatuksen kehitysnäkymät. Sekä erityisesti pyritään syvemmin selvittämään Varian sähkö- ja automaatioasentajien perustutkinnon yrittäjyyskasvatuksen tila ja sen tulevaisuuden kehityssuunnat.

Etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin:

- 1. Millainen yrittäjyyskasvatuksen tilanne on kurssien tarjonnan ja opettajien valmiuksien suhteen ?**
- 2. Mikä on yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus kolmen vuoden ammatillisen koulutuksen aikana ?**
- 3. Mitä kehitettävää Vantaan ammattiopisto Varian sähköalan yrittäjyyskasvatuksessa on ?**

Näihin tutkimuskysymyksiin etsittiin vastauksia kvalitatiivisella haastattelututkimuksella. Tutkimuksesta rajattiin kasvuyritykset pois. Siis keskityttiin pienyrityksiin ja ammatinharjoittajiin.

Tutkimusta toisen asteen yrittäjyyskasvatuksesta on varsin rajallisesti olemassa sekä tutkijan toimipaikka on nimenomaan Varian sähkö- ja automaatioasentajien perustutkinnon osastolla ja täten tutkimuksen tulokset voidaan myös hyödyntää suoraan tutkimuksen kohteena olevalla osastolla. Luonnollisesti tutkimuksen tuloksia on mahdollista hyödyntää myös valtakunnallisesti.

1.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena haastattelututkimuksena ammatillisen toisen asteen yrittäjyyskasvatuksesta ja sen vaikuttavuudesta ammattiopiston kolmen vuoden perustutkinnon opiskelun aikana. Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina, joihin laaditut kysymykset vaihtelivat hieman riippuen osallistujien tehtävistä. Haastateltavat olivat Varian opettajia ja henkilökuntaa sekä sähköalan pienyrittäjiä pääkaupunkiseudulta. Varian henkilökunta haastateltiin osin henkilökohtaisesti ja osin pienryhmissä. Haastateltaviin kuului Varian johtotaso, lähistön yrittäjiä, yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöitä ja sähköalan opettajia. (Hirsjärvi et al. 2001).

Haastattelut olivat vapaamuotoisia niin, että kunkin kysymyksen osalta keskusteltiin epämuodollisesti kysymyksen aiheesta ja kun yhden kysymyksen aihealue oli käsitelty kattavasti, siirryttiin seuraavan kysymyksen aiheeseen. Alkuperäisen numeerisen aineiston keruu yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuudesta ei onnistunut suunnitellusti, joten tutkimus on puhtaasti kvalitatiivinen. Haastattelut dokumentoitiin ja näistä koosteista purettiin empiirinen aineisto. Yrittäjyyskasvatuksen vastuutiimi vastaa koko Varian yrittäjyyskasvatuksen ohjauksesta sekä nuorisoasteella että aikuispuolella.

1.4 Raportin rakenne.

Raportti koostuu tutkimuskysymyksistä, joihin tutkimuksessa etsitään vastauksia. Toiseksi, tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjyyskasvatuksen nykytilaa kansainvälisesti Euroopan tasolla ja Suomen kansallisia tavoitteita toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tarkemmin selvitetään tapaustutkimuksen keinoin Vantaan kaupungin omistaman Vantaan ammattiopisto Varian yrittäjyyskasvatusta ja erityisesti sen sähköpuolen yrittäjyyskasvatuksen tilaa ja kehitysmahdollisuuksia.

2 Kirjallisuustutkimus ja teoria

Kirjallisuustutkimuksessa ja teoreettisessa tarkastelussa käydään läpi viimeaikaisia yrittäjyyden lisäämisen tavoitteita ja päämääriä sekä niiden taustalla olevia yhteiskunnallisia muutoksia ja megatrendejä. Näiden pohjalta on laadittu useita visioita sekä kirjoitelmia tulevaisuuden uusista haasteista, joihin tarvitaan paljon uutta yrittäjyyttä. Eräs tapa vastata näihin uusiin haasteisiin on tuoda yrittäjyyskasvatus kaikille koulutuksen tasoille ja luomalla houkuttelevia polkuja uuteen yrittäjyyteen. Parantaa osaamista ja pienentämällä riskejä sekä kertomalla menestystarinoita.

2.1 Yrittäjyyskasvatuksen merkityksen kasvu

Työvoiman kysyntä on vaihdellut merkittävästi eri aikoina. Viime vuosisadan puolivälissä alkoi Suomessa teollistuminen imeä maaseudun työvoimaa ja suuret ikäluokat tulivat työmarkkinoille. Myös Ruotsiin lähti valtavasti nuoria suomalaisia työn perässä. Silloin yrittäjäksi ryhtyminen oli omaa halua tai usein myös pakkoa, jollei halunnut lähteä kotiseudulta pois työtä etsimään. Nykyään voisi sanoa, että yrittäminen on yhteiskunnan tasolla välttämätöntä, mutta yrittäjän kohdalla vapaata valintaa. Kuitenkin yhteiskunnan varallisuuden kasvaessa myös pääomien saatavuus tavallisen työntekijän omiin

investointeihin kasvoi. Siis oman innovaation ja yritystoiminnan kehittäminen tuli mahdolliseksi suurelle osalle kansaa. Vuosituhannen vaihteeseen tullessa suuri osa uusista työpaikoista muodostui pieniin tai keskisuuriin yrityksiin, joista monet olivat täysin uusia aloittavia yrityksiä. Näihin tarvittiin uusia yrittäjiä ja yrittäjämäisiä toimijoita. (Tilastokeskus)

Yrittäjyyttä sen eri muodoissa on tutkittu varsin laajalti jo 1900-luvulla. Eräs varhainen uranuurtaja oli Drucker. Hänen eräs perusajatus on toiminnan muutos. Halu muutokseen on yrittäjyyttä. Samoin kuin muutokseen tarttuminen ja muutoksien mahdollistamien parannusten toteuttaminen. (Drucker, P., 1985)

Toinen nykymuotoisen yrittäjyyskasvatuksen teoreettisen ja käytännöllisen yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan pohjan luojista on englantilainen professori Gibb. Hänen yliopiston yhteyteen perustamansa pienyrityskeskus on Euroopan suurin yksittäinen keskus, joka on keskittynyt pienyrittäjyyden tutkimiseen ja kehittämiseen. (Gibb A. 2001)

Yrittäjyyskasvatuksessa on perimmäisesti tavoitteena se, että opetetaan ihmisiä toimimaan hyvällä itseluottamuksella kompleksisten asioiden ja epävarmuuden kanssa. Lisäksi opetetaan heille tällaisissa tilanteissa tarvittavia asenteita ja hyödyllisiä taitoja. Samoin on tärkeää miettiä miten organisaatiota ja sen työntekijöiden välistä vuorovaikutusta kyetään kehittämään niin, että se tukee kaikkien pyrkimystä yrittäjämäiseen käyttäytymiseen ja yhteisten tavoitteiden saavuttamista. Yrittäjämäisestä toiminnasta hyötyvät sekä organisaatio itse, että sen työntekijät ja sidosryhmät. (Gibb A. 2001)

Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikasta hän vastasi kysyttäessä: ”Se perustuu yrittäjän elämäntavan simulointiin, mikä on yhteydessä yrittäjän arvoihin, erilaisiin tapoihin toimia, reagoida ja oppia. Näin ollen pedagogiikka edellyttää laajaa välineiden kirjoa niin, että osanottajat todella tuntevat olevansa osa oppivaa ja yrittäjämäistä ympäristöä ja joka antaa mahdollisuuden tavoitella yrittäjämäistä toimintaa samalla kun he oppivat uutta.” (Gibb A. 2001)

2.2 Yrittäjyyskasvatuksen eurooppalainen tahtotila

Euroopan Komission yrittäjyyskasvatuksen johtoajatuksena nähdään yrittäjyys toimintana, jossa tilaisuudet, ideat ja vuorovaikutukset tuottavat lisäarvoa kaikille toimijoille. Nämä lisäarvot voivat olla taloudellisia, kulttuurisia tai sosiaalisia. Komission yrittäjyyspolitiikka pyrkii tukemaan yrityksiä, erityisesti PK-yrityksiä, läpi niiden elinkaaren sekä edistää yrittäjyyskasvatusta kaikilla tasoilla, samoin kuin tavoittaa ja kannustaa erityisryhmiä yrittäjämäiseen toimintaan. (ENTRECOMP, 2016)

Tämä Euroopan Komission huomion kiinnittäminen ja tärkeyden korostaminen yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen löytyy jo vuodelta 2003 (EU Green Book, 2003). Ja vuoteen 2006 mennessä Komissio oli aloitekyvykkyyden ja yrittäjyyden yhdeksi kahdeksasta avain osaamisalueesta kaikille tietoyhteiskunnille. Jatkoa on seurannut useiden hankkeiden myötä, joista on myös syntynyt merkittäviä toimenpideohjelmien julkaisuja : 'Small Business Act for Europe', 2008; Communication of Rethinking Education, 2012; Entrepreneurship Action Plan for 2020, julkaistu vuonna 2013 ja aivan tuoreeltaan New Skills Agenda for Europe (Uusien taitojen toimenpideohjelma). Muun muassa näillä julkaisuilla on pidetty yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjämäistä toimintaa valokeilassa ja monenlaisia aloitteita asian tiimoilta on syntynyt ja toteutettu eri puolilla Eurooppaa. (EntreComp, 2016).

Kuitenkin suuresta mielenkiinnosta ja eri puolilla aktiivisesti tapahtuneesta kehitystyöstä huolimatta, oli epäselvää mitkä tiedot ja taidot ovat juuri yrittäjyyden osaamista. Tähän epätietoisuuden kohtaan sopi mainiosti Euroopan Komission EntreComp julkaisu. Se on avannut monien tahojen silmät kuinka laaja ja läpikattava yhteiskunnallinen vaikutus yrittäjyydellä on eikä se rajoitu vain liike-elämään vaan kattaa myös sosiaalisen ja kulttuurisen tuottavan toiminnan sekä uusien mahdollisuuksien tunnistamisen ja niiden paremman hyödyntämisen.

Yrittäjyyskasvatuksen tärkeys elämän kaikilla saroilla on noussut esiin osittain EntreCompin analyyttisen yrittäjyysosaamisen kartoituksen ja mittariston luomisen myötä. Samalla on myös kasvanut tarve kriittiseen tarkasteluun erilaisten yrittäjyyskasvatuksen toimintamallien osalta. Sekä toisaalta kasvanut yhteistyön tarve yhteisöllisten pedagogisten mallien kehityksessä on auttanut oppimismenetelmien luomisessa eri instituutioiden ja organisaatioiden välillä. (O'Brien E. et al., 2019).

2.3 Ruotsalaisen yrittäjyyskasvatuksen piirteitä ammatillisen toisen asteen koulutuksessa

Ruotsissa valtioneuvoston kanslia sisällytti linjauksessaan v. 2009 yrittäjyyskasvatuksen kaikille koulutasoille. Tämän pohjalta v. 2011 Ruotsin koululaitos julkaisi toisen asteen kouluille opetussuunnitelman, johon kuului yrittäjyyskasvatusta kaikille oppilaille. Tämän pohjalta on tehty useita tutkimuksia eri kouluasteilta, joista käsittelen paria ammatillisen toisen asteen tutkimusta ja julkaisua.

Ensimmäisenä on tutkimus toisen asteen käsityöammatteihin valmistavien koulujen opettajien näkemyksistä yrittäjyyskasvatukseen (Fejes et. al., 2019).

Ruotsissa on yrittäjyyskasvatus nähty kaksiosaisena, kapeana ja laajana, jossa yrittäjäkasvatuksen selkeä ja yleisesti ymmärretty, kapea, osa kattaa yrityksen liiketoimintaosaamisen, jossa liiketoiminnan suunnittelu, tuotteiden ja palveluiden hinnoittelu myynti ja markkinointi ovat pääosassa. Sekä toisaalta viranomaisasiointi, joka sisältää eri yritysmuodot ja yrityksen perustamisen, kirjanpidon, veroilmoitukset ja rahoituksen järjestämisen. Tällaista koulutusta on järjestetty jo pitkään, ainakin vuodesta 1980 sekä Ruotsissa erityisesti yhteistyössä 'Junior Achievement Sweden' -organisaation kanssa (Suomessa Nuori Yrittäjyys). Tämän yrittäjyyskoulutuksen on Ruotsissa suorittanut 360.000 opiskelijaa 1980-2017 välisenä aikana.

Yrittäjyyskasvatuksen laaja osa kattaa yrittäjyyden paljon laajemmin sisältäen myönteisen asennoitumisen yrittäjyyteen, yrittäjämäisen toiminnan,

aloitteellisuuden, vastuunoton yksin ja ryhmässä, aikaansaamisen ja reippauden. Tämä ei rajoitu vain yrittäjänä toimimiseen vaan on läsnä kaikessa elämänaikaisena tekemisessä, työntekijänä sekä yhteiskunnan sosiaalisena ja kulttuurisena jäsenenä toimimisen.

Yrittäjyyskasvatus kaiken läpikäyvänä opetusaineena oli useille opettajille vaikea hahmottaa, koska se ei ollut kapean määrittelyn suhteellisen selkeää kokonaisuus, vaan sen piti läpäistä kaikki aiemmat opetussuunnitelman aineet. Tämä oli haasteellista lähes kaikille opettajille. Sillä sekin osa opettajista, jotka olivat valmiiksi motivoituneita sekä jo osallistuneet 'Junior Achievement Sweden' – koulutukseen, kattoi se vain kapean määrittelyn osan yrittäjyyskasvatuksen opetuksesta. Ja he, jotka eivät olleet mukana JAS-kursseilla, joutuivat opettelemaan vielä lisäksi myös tämän 'kapean määrittelyn' osion yrittäjyyskasvatuksesta. (Fayes et al., 2017)

Ongelmana olivat lisäksi 'mitä' ja 'miten' eli luokittelu ja viitekehykset, (Bernstein, 2000). Jos vertasi uutta vaatimusta aiempaan käytäntöön, niin vahvat jaot luokittelussa kertovat selkeästi mitä opetetaan ja selkeät viitekehykset, miten opetetaan ja millaiset ovat toiminnan rajoitukset ja valvonta. Erityisesti yrittäjyyskasvatuksen laajassa määrittelyssä ei ole tarkkoja rajoja mitä milloinkin opetetaan ja vapaus-asteita miten opetetaan on paljon. Siis opettajilta vaaditaan innovatiivista otetta ja tässä auttoi opettajaa merkittävästi, mikäli oli omia yrittäjyyskokemuksia. Mikäli omakohtaisia yrittäjyyskokemuksia ei ollut tai niitä oli vain vähän niin, nämä opettajat kokivat, että heidän pitää saada lisäkoulutusta yrittäjyyskasvatuksen alalta, ennen kuin he kykenevät hyvällä itseluottamuksella opettamaan yrittäjyyttä.

Tutkimuksessa valittiin kohderyhmäksi käsityöammatteihin, kampaajat, floristit, ompelijat ja puusepät, ym. opiskelevat toisen asteen opiskelijat. He usein perustavat oman yrityksen ja harjoittavat ammattiaan yrittäjinä (ammattiharjoittajia). Eräs syy tähän valintaan oli myös se, että näillä käsityöaloilla opetuksessa oli jo oma yrittäjyys osio valmiiksi olemassa.

Tutkimuksen tuloksiin arveltiin vaikuttavan myös se, että näihin ammatteihin kouluttautuu paljon enemmän naisia kuin miehiä. (Fejes et. al., 2019)

2.4 Saksalaisen ja ruotsalaisen yrittäjyyskasvatuksen vertailua alemmalla toisella asteella

Saksalais-ruotsalainen tutkimus pyrkivät selvittämään miten saksalainen ja ruotsalainen alempi toisen asteen koulutus erosi yrittäjämäisen toiminnan ja mielenkiinnon yrittäjyyttä kohtaan suhteen toisistaan. Tutkimus oli kyselytutkimus, joka lähetettiin noin 300 rehtorille Ruotsissa ja Saksassa ja vastauksia saatiin 500 oppilaalta molemmista maista, yhteensä 1000 vastausta. Oppilaat olivat peruskoulun 7- , 8- , ja 9-luokkalaisia.

Lähtökohtana oli ymmärrys yrittäjyyden tärkeydestä tulevaisuuden työpaikkojen luoja ja sekä toisaalta huoli koulujärjestelmän pakollisten yrittäjyyttä ja yrittäjämäisen toiminnan opetussuunnitelmien puutteesta. Koettiin, että positiivinen asenne yrittäjyyttä kohtaan on välttämätöntä ja Tuotiin johtopäätökset siitä, miten yrittäjyyttä voidaan edesauttaa nuorten koulutuksessa esille päättäjien toimenpiteitä silmällä pitäen.

Tutkimuksessa tuloksista voi päätellä, että saksalaiset koulut eivät onnistuneet luomaan itsenäistä ammatinharjoittamista houkuttelevana vaihtoehtona palkkatyöhön. Ruotsalaisilla oppilailla oli merkittävästi suurempi halukkuus yrittäjyyteen sekä saksalaisilla oppilailla näiden kolmen vuoden aikana mielenkiinto yrittäjyyttä kohtaan jopa väheni. (Fuchs K. et al. 2008).

Tämä tutkimus osaltaan myös osoittaa, että vaikka yrittäjyyskasvatusta on nostettu Euroopassa tärkeään asemaan, sen tavoitteita ei ole vielä saavutettu. Eri maissa on halua menestyä yrittäjyyden edistämiseksi, halutaan tietää missä ollaan suhteessa muihin maihin ja mielellään opitaan muilta hyviä käytäntöjä.

2.5 Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta

Yrittäjyys voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensinnäkin, yksilötason sisäinen yrittäjyys tarkoittaa yksilön yrittäjämäistä toimintaa ja asennetta. Toisaalta yrittäjyys ja yritystoiminta sisältää yritystoiminnan pyörittämistä ja kaikkia toiminnan vastuuhenkilöitä. Usein tällä tarkoitetaan ammatinharjoittajia, pienyritystoimintaa ja uuden liiketoiminnan aloittamista. Kolmantena dimensiona yrittäjyys voidaan ymmärtää ryhmän kollektiivisena yrittäjämäisenä toimintana. (Fayolle, et al., 2005) (Carsrud & Brännback, 2007). Jaottelu sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen on Suomessa ollut aiemmin yleistä. Sisäinen yrittäjyys on tarkoittanut omaehtoista yrittäjyyttä. Vastaavasti ulkoinen yrittäjyys on tarkoittanut varsinaista yritystoimintaa, yrittäjyyttä ja yritystoiminnan luomista. Näihin molempiin liittyy yrittäjämäinen toiminta. (Ruskovaara, et al., 2011)

Alunperin yrittäjyyttä katsottiin yksilön synnynnäisenä ominaisuutena. Siis henkilökohtaiset ominaisuudet olivat keskeisessä osassa yrittäjyyden tutkimista, mutta nykyisin yrittäjyyskasvatuksen piirissä pyritään muokkaamaan kaikkien toimintaa ja asennetta. Luontaiset erot henkilökohtaisissa ominaisuuksissa eivät ole tutkimuksen keskiössä. Oppimisympäristön vaikutus huomioiminen tutkimuksessa on lisääntynyt merkittävästi. Yhteisöllisyys, verkostoituminen ja kulttuurin vaikutus on myös huomioitu. Yrittäjyys on kuin prosessi. (Fayolle, et al., 2005)

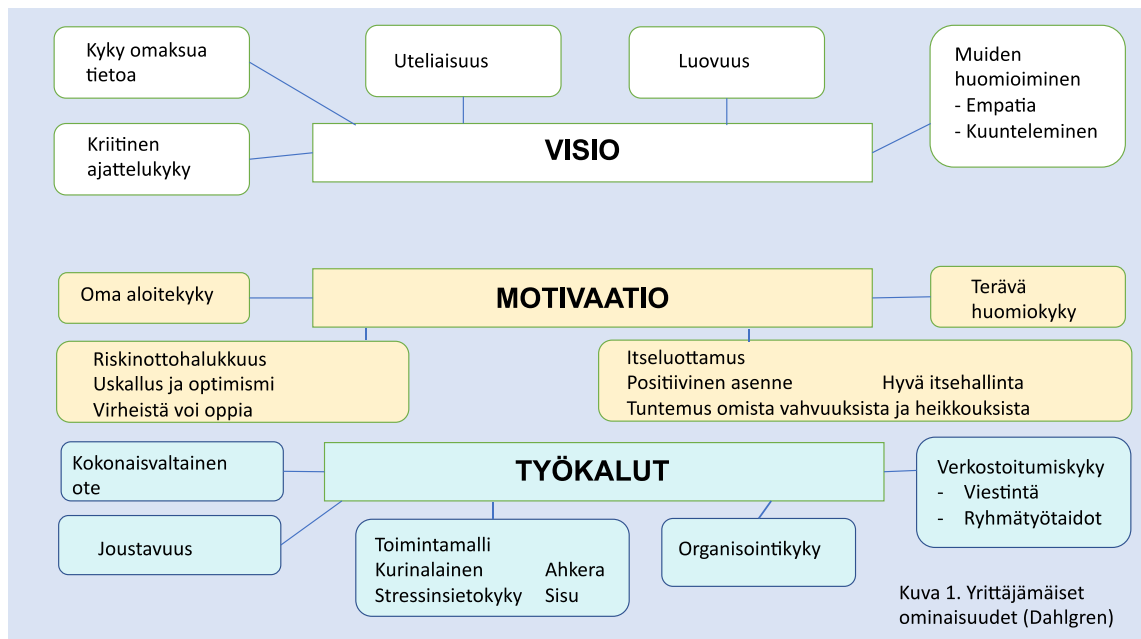
Yrittäjissä ja yrittäjämäisesti toimivissa henkilöissä on tunnistettavissa joitain yleistettäviä ominaisuuksia. Yhteistyökyky nousee ensimmäisenä esiin. Tämä voidaan myös ymmärtää kykynä ja haluna verkostoitua laajalti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita alttiutta mukailta muiden mielipiteitä ja tekoja. Jonkin verran pitää olla itsepäisyyttä ja uskoa oman ajatuksen voimaan. Kuitenkin kyky kuunnella ja huomioida muita on tärkeää. Päämäärähakuisuus ja into sekä ahkeruus on tyypillistä yrittäjälle. Oleellista on myös taito luoda visioita. Yrittäjät ovat myös aina avoimia muutoksille ja uusien asioiden tekemiselle. Heillä on vahva usko omaan osaamiseen ja omiin kykyihin. Liiallinen riskinotto ei ole ominaista, mutta asiallinen riskinotto, halu päätöksentekoon puutteellisillakin

tiedoilla ja epävarmuuden sietokyky sen sijaan ovat. Usein yrittäjän tunnistaa hänen kutsumuksesta, intohimosta ja palosta omaan toimintaan. Näillä ominaisuuksilla varustettu henkilö voi johtaa yritystoimintaa, mutta sen lisäksi hän kykenee toimimaan yrittäjämäisesti mihin ryhtyykin. (Carsrud & Brännback, 2007)

Riskinottokyky, luovuus ja muutoshalukkuus liitetään usein yrittäjän ominaisuuksiin. Nykyään kuitenkin merkittäviksi yrittäjyyttä määrittäviksi asioiksi luetaan ennen kaikkea sosiaalinen verkostoituminen, toiminta ryhmissä ja vuorovaikutus ympäristön kanssa. (Tiikkaja, 2013)

Menestys vaatii luovuutta ja mahdollisuuksien oikea-aikaista hyödyntämistä. Liike-elämässä auttaa myös laajat verkostot, monipuolinen elämäkokemus sekä aktiivisuus. Tarve saavuttaa jotain merkityksellistä ja päättää itse omista asioistaan ovat tärkeitä elementtejä yrittäjän elämässä. He myös uskovat omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin. (Shane, 2003)

On myös ajateltu, että yrittäjyyden asenne yrittäjämäinen toiminta ovat synnynnäisiä, eikä niihin pysty koulutuksella vaikuttamaan. Kuitenkin nykyään se on hieman vanhanaikainen käsitys ja usko, että asiallinen koulutus ja sitä tukeva ympäristö pystyy vaikuttamaan nuorten yrittäjämäisiin asenteisiin ja positiiviseen suhtautumiseen yrittäjyyteen. (Johannisson et al., 2000)

Kuvio 1. Yrittäjämäiset ominaisuudet (Dahlgren)

Yo. kuvan esityksessä yrittäjyys on jaettu kolmeen osaan, jossa ensimmäisenä pitää olla visio mihin halutaan pyrkiä. Siis tavoitteellinen näkemys päämäärästä. Tämän päämäärän löytäminen ja määrittely vaatii visioon liitettyjä ominaisuuksia: Tiedonomaksumiskykyä, kriittistä ajattelua, uteliaisuutta, luovuutta ja muiden huomioimiskykyä. Toiseksi pitää olla motivaatiota saavuttaa visioitu päämäärä. Motivaatio taas vaatii: Omaa aloitekykyä, terävää huomiokykyä, riskinottohalua ja optimismia sekä vankkaa itseluottamusta ja positiivista asennetta. Kolmantena alueena on toteuttaminen. Se tarvitsee joustavaa kokonaisvaltaista otetta, verkostoitumista, muiden motivointitaitoa ja organisointia sekä ahkerää, päättäväistä ja kurinalaista toimintaa. (Dahlgren, 1999).

2.6 Katsaus suomalaiseen yrittäjyyskasvatukseen

Suomessa on yrittäjyyttä arvostettu pitkään erityisesti silloin, kun maatalousyrittäjät luetaan täysvaltaisiksi yrittäjiksi. Hyviä perusteita tällaiseen

tulkintaan löytyy helposti itsenäisen ja etäällä palveluista olevan tilan monipuolisissa tehtävissä. Osaamista tarvitaan niin eläimistä, kasveista, maalajeista ja sääilmiöistä kuin koneista ja laitteista ja niiden kunnossapidosta. Selviytymiseen on tarvittu yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa. Perinteisesti ei kuitenkaan yrittäjyyttä ole opetettu maatalousyrittäjille, vaan on keskitytty (i) tietoihin eläimistä ja kasveista, maalajeista, kastelusta, lannoituksesta, sadonkorjuuseen, laitteisiin ja koneisiin ym. sekä erilaisiin taitoihin huollon, korjauksen, rakentamisen ja eläinten hoidon toimiin.

Tässä tutkimuksessa keskitytään pääosin ammatinharjoittajan yritystoimintaan ja ammattitutkintoa opiskeleville nuorille tarjottavaan yrittäjyyskasvatukseen.

Eräs selkeä virstanpylväs suomalaisen yrittäjyyskasvatuksen suunnitelmiin toi Lissabonin Euroopan neuvoston kokous maaliskuussa 2000. Tällöin EU:ssa asetettiin tavoitteeksi rakentaa unionista kilpailukykyisin ja dynaamisin tietopohjainen talous, joka kykenee ylläpitämään talouskasvua, luomaan uusia ja parempia työpaikkoja ja luomaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tämä edellyttää toimenpiteitä yrittäjyyden edistämiseksi. (OKM, 2004)

Euroopan unionin komission yrittäjyyden vihreä kirja julkaistiin tammikuussa 2003. Siinä todetaan, että koulutuksen pitää osaltaan edesauttaa yrittäjyyden kasvua luomalla myönteinen ajattelumalli sekä vahvistettava yrittäjätaitoja.

Opetusministeriön tavoitteena on yrittäjyyden houkuttelevuuden lisääminen sekä yrittäjyyden ja yritystoiminnan osaamis pohjan vahvistaminen. Tälle luo hyvän pohjan koko koulujärjestelmän läpäisevä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyydelle myönteinen asenne.

Alkuun pääsystä yrittäjyyskasvatusta tutkittiin 42 kunnassa ja useita kehittämistarpeita havaittiin. Kunnat olivat valitut mahdollisimman hyvän edustavuuden perusteella koko valtakunnan alueelta. Kysely oli suunnattu peruskoulujen ala- ja yläasteiden opettajille, sivistystoimenjohtajille, rehtoreille, opetussuunnitelmakoordinaattoreille, elinkeinoasioista vastaaville tahoille, yrittäjien edustajille sekä sivistyslautakuntien edustajille. Yhteensä 433

henkilölle. Kyselytutkimuksen tuloksissa näkyi yrittäjyyskasvatuksen tunnettuuden lisäys aiempaan, edistystä opetuksessa sekä monia puutteita. Noin puolet vastanneista ei käyttänyt yrittäjyyskasvatuksen aiheita opetuksessaan eikä osa pitänyt sitä tärkeänä osana omaa opetustaan. Sekä useat eivät omasta mielestään osanneet tai uskaltaneet opettaa yrittäjyyskasvatusta. (Seikkula-Leino, J. OKM 2007).

Yrittäjyyskasvatus muodostuu eri elementeistä, mutta yksinkertaistettu malli on esitetty kuviossa 1. Yrittäjyyskasvatukselle on asetettava tavoitteet, joita voi tulla niin EU:sta, kuin kansallisista lähtökohdistakin. On hyvä, jos paikalliset, koulukohtaiset tai alueellisten yritysten voivat vaikuttaa ja ohjata yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita. Opettajalla pitää kuitenkin olla myös omaa näkemystä ja kokemusta opetuksen tavoitteiden asetannassa. (Rytkölä et al., 2011, s. 45) Opetettavuudessaan tavoitteet voivat olla erilaisia riippuen tarkastelun näkökulmasta.

Kuvio 2. Yrittäjyyskasvatuksen elementit Ruskovaaran ja Pihkalan mukaan (Rytkölä et al., 2011, s. 45)

2.7 Yrittäjyyskasvatus toisella asteella

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyys ja yrittäjämäisen toiminnan oppiminen ovat lähellä ammattiin valmistumista. Siis ajankohta on otollinen niiden sisäistämiseen. Ammatillisella puolella myös korostuvat tekemällä oppimisen eri menetelmät. Oman ammattialan ja alueen elinkeinoelämän yhteen nivoutuminen ovat oleellisia menestystekijöitä. Opiskellessa on hyödyllistä kokeilla, tehdä virheitä ja oppia tekemällä. Yrittäjyyttä oppiessa ei pidä unohtaa myöskään verkostoitumista ja kanssakäymistä seudun yritysten ja yhdistysten kanssa. Opetussuunnitelmissa yrittäjyyskasvatus on jo otettu mukaan, mutta sen tehokas ohjeistus ja

käytäntöönpano on jäänyt puolitiehen. Se ei myöskään vielä ole erillinen oppiaine, mikä osaltaan vähentää sen painoarvoa. (Järvi T., 2013).

Yrittäjyys on merkittävä osa arvioinnin osaa kohdassa elinikäisen oppimisen tiedot ja taidot. Elinikäistä oppimista on yrittäjyys; yritys parantaa omaa suoritusta, oppia uutta, toimia eettisesti ja pysyä nöyränä kaiken uuden suhteen. Tämä johtaa yrittäjyysvalmiuksien kehittymiseen. Yrittäjyysvalmiudet ovat taitoja, asenteita ja käyttäytymistä (Gibb A., 1993). Haasteena yrityskasvatukselle toisella asteella on sen vaikea sisällyttäminen muihin ammattiaiaineisiin sekä hankala ja epäyhtenäinen kokonaisuus. Lisäksi valinnaisten yrittäjyysopintojen osalta fokuksena on yrityksen perustaminen. Yrittäjyyttä pitäisi siis määritellä tarkemmin ja sisällyttää opetussuunnitelmiin selkeämmin. (Järvi T., 2013). Myös EU komission tutkimuksen mukaan opiskelijoiden osallistuminen yrittäjyden oppiseen on liian rajallista sekä yrittäjyyttä ei ole riittävästi liitetty ammattiaiaineisiin. (EU Commission, 2009)

2.8 Vantaan ammattiopisto Varia, Varian yrittäjyyskasvatus ja Varian sähköpuolen opinnot

Varia toimii Vantaan kaupungin alaisena kunnallisena oppilaitoksena, joka järjestää ammatillista koulutusta nuorille (>80%), aikuisille ja organisaatioille. Variassa opiskelee noin 4000 opiskelijaa. Opetushenkilökuntaa on noin 330 ja koko henkilökunta on noin 400. Opetettavat tutkinnonalat on jaettu kahteen pääosastoon: Tekniikan alaan ja palvelualaan. Eri tutkinnonaloja on yhteensä 12, joita palvelevat kaksi erillistä osastoa: (i) Työelämäpalvelut ja (ii) Yhteiset palvelut. Nämä kaksi palveluosastoa toimivat matriisissa suhteessa tekniikan alaan ja palvelu alaan. Vantaan ammattiopisto Varian tarkempi organisaatiokaavio löytyy liitteestä 1.

Eri ammattien perustutkinto kattaa normaalisti 180 osaamispistettä (osp myöhemmin). Yksi opintovuosi kattaa laskennallisesti 60 osp:tä, joten tutkintoon valmistutaan nuorisopuolella keskimäärin kolmessa vuodessa. Oheisessa

kuviossa esitetään sähköasentajan opintojen koostuminen eri tutkinnonosista.
(Opetushallinto)

Sähköasentajan perustutkinto

180 osp / 3v. Ammattiaineet 145 osp

Yhteiset tukiaineet 35 osp

• Pakollinen tutkinnon osa, ammattiaineet		75 osp
- Sähkö- ja automaatioalalla toimiminen	30 osp	
- Pien- ja pienisjännitesähköasennukset	45 osp	
• Valinnaiset ammattiaineet		70 osp
- Rakennusautomaatio	45 osp	
- Sähkökäyttöjen asennukset	25 osp	
- Palo ja tilaturvallisuusjärjestelmien asennukset	25 osp	
- Aurinkosähköjärjestelmäasennukset	25 osp	
- Tietoverkkokaapeloinnit	45 osp	
- Yritystoiminnan suunnittelu	15 osp	
- Yrityksessä toimiminen	15 osp	
- Huippuosaajana toimiminen	15 osp	
- Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuva tutkinnon osa	5-15 osp	
• Yhteiset tutkinnon osat (YTO)		35osp
- Viestintä ja vuorovaikutusosaaminen	11 osp	
- Matemaattisluonnontieteellinen osaaminen	6 osp	
- Yhteiskunta ja työelämäosaaminen	9 osp	
Yrittäjyys ja yhteiskunnassa toimiminen, 1 osp		
- Yhteisten tutkinnon osien valinnaiset osaamistavoitteet	9 osp	
Yrittäjyys valinnaisia 3-9 osp		
Yhteensä		180 osp

Kuvio 3. Sähköasentajan perustutkinnon tutkinnonosat (e-perusteet, OKM)

Yritystoiminnan suunnittelu, 15 osp

Opiskelija osaa :

- arvioida omia vahvuuksiaan ja osaamistaan
- etsiä ja ideoida liiketoimintamahdollisuuksia
- kehittää liikeidean ja laatia sille liiketoimintasuunnitelman
- verkostoitua sidosryhmien kanssa
- laatia yrityksen perustamiseen liittyvät asiakirjat

- **Osaamisen osoittaminen**

Opiskelija osoittaa ammattitaitonsa näytössä käytännön työtehtävissä laatimalla yksin tai ryhmän kanssa liiketoimintasuunnitelman kehittämälleen liikeidealle.

Kuvio 4. Tutkinnonosa yritystoiminnan suunnittelu, (opetushallinto)

Opetushallituksen e-perusteet julkaisusta löytyvät myös eri tutkinnonosien osaamisvaatimukset ja arvioinnin perusteet. Yllä kuviossa xx yritystoiminnan suunnittelu, joka keskittyy varsin selkeästi yritystoiminnan ulkoiseen osaamiseen eikä varsinaisesti sisällä yrittäjämäistä toimintaa eksplisiittisenä osana tätä opintokokonaisuutta. Vastaavasti alla kuviossa xxc näkyy tutkinnonosa yrityksessä toimiminen. Siinä on mukana myös yrittäjämäistä toimintaa, mutta myös ulkoista yrittäjyyttä merkittävässä osin. Tämän kurssin suorituspaikaksi on kuitenkin ajateltu toimivaa oppilaitoksen ulkopuolista yritystä. Luonnollisesti sen pitäisi olla pienehkö yritys. Molemmat tutkinnonosat ovat 15 osp:n laajuisia, valinnaisia ammattiaineita. Niitä ei kuitenkaan ole suunniteltu sijoitettavaksi toisen ammattiaineen sisään.

Yrityksessä toimiminen, 15 osp

Opiskelija osaa

- suunnitella yrityksen liiketoimintaa
- rakentaa liiketoimintaa edistäviä yhteistyöverkostoja
- harjoittaa yritystoimintaa
- arvioida ja kehittää yrityksen toimintaa

Osaamisen osoittaminen

- Opiskelija osoittaa ammattitaitonsa näytössä käytännön työtehtävissä harjoittamalla yritystoimintaa.

Kuvio 5. Yrityksessä toimiminen (opetushallinto)

3 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston hankintamenetelmiä on useita. Usein se suoritetaan kyselyin, haastatteluin, dokumenteilla tai havannoimalla. Haastattelututkimusta voidaan myös suorittaa eri tavoin; lomakkeilla, teemahaastatteluna tai syvähaastatteluna. Haastattelut voidaan tehdä henkilökohtaisesti, kirjeitse sekä tietoteknisin menetelmin. Tilanteista riippuen eri menetelmät soveltuvat joskus paremmin ja joskus huonommin. Henkilökohtaisessa haastattelussa tilanne on dynaaminen ja se soveltuu hyvin, silloin kun haastattelun sisältöä halutaan syventää vuorovaikutuksen avulla ja mahdollisesti saada selville asioita, joita ei kirjallisessa kyselyssä tule lainkaan esiin. Myös keskustelunomaiset tilanteet helpottavat kanssakäymistä ja avoimuutta vastauksissa. (Hirsjärvi, S. et al. 2004)

3.1 Haastattelututkimus

Tutkimuksen menetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen teemahaastattelu, jossa eri haastattelutilanteissa oli osin yksilöitä ja osin pienryhmiä. Haastateltavat olivat Varian opettajia ja henkilökuntaa sekä sähköalan pienyrittäjiä pääkaupunkiseudulta. Haastateltaviin kuului Varian johtotasoa, lähistön yrittäjiä, yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöitä ja sähköalan opettajia. (Hirsjärvi et al. 2001). Haastattelut käytiin teemahaastatteluina kysymysrunгон mukaisesti järjestyksessä, kuitenkin niin, että, yksi aihealue keskusteltiin mahdollisimman avoimesti ja vapaasti ja vasta keskustelun tyrehtyttyä siirryttiin seuraavaan aiheeseen. Metodologisesti teemahaastattelu korostaa ihmisten vuorovaikutuksen avulla synnyttämiä merkityksiä sekä tulkintoja asioista. Samalla haastateltavat ihmiset voivat keskustelun aikana myös tehdä omaa analysointia keskusteltavien asioiden merkityksestä, jolloin vastausten ja kommenttien sisältö syventyy. (Tuomi & Sarajärvi, 2009).

Tämän tutkimuksen toteuttaminen kirjeitse pelkkien ennalta laadittujen kyselyiden pohjalta ei olisi ollut riittävän hyödyllistä, koska haastattelut toimivat myös tutkimuksen tekijän yrittäjyyskasvatuksen sisällön oppimistilanteena. Vastaukselle saattoi olla monta tulkintaa, jolloin vuorovaikutteisessa haastattelutilanteessa on mahdollista selventää ja tarkentaa vastausta. Lisäksi on mahdollista esittää lisäkysymyksiä tarvittaessa. Kysymysrungot oli pääosin jaettu etukäteen, mutta kaikki vastaukset saatiin vapaassa dialogissa.

Haastatteluista tehtiin muistiinpanot ja pääosin ne nauhoitettiin. Haastattelujen jälkeen ne dokumentoitiin nauhojen ja muistiinpanojen pohjalta.

Teemahaastatteluissa eräs haaste on saada keskustelu pysymään kulloisessakin aihealueessa, sillä liian rönsyilevän keskustelun purkaminen ja tulkinta on hidasta ja aikaa vievää ja asian ydin saattaa hukkuu. Tässä auttaa haastattelujen kysymysrunگون mukainen eteneminen ja aikatauluttaminen tarvittaessa. Haastateltavilla oli mahdollisuus myös vaikuttaa keskustelun kulkuun ja eri aihealueiden painotukseen.

Haastattelujen tulosten analyysi tehtiin valittujen pääteemojen mukaisesti. Materiaalin analysoinnissa käytettiin apuna kirjallisuustutkimuksen havaintoja yrittäjyyskasvatuksesta sekä tutkittua tietoa yrittäjyyden. Analyysissä verrataan aiempien tutkimusten tuloksia haastattelujen antiin sekä käsitellään haastattelujen vastauksia kysymyksittäin. Ja näistä tehdään synteesi.

3.2 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Tutkimuksissa on syytä arvioida tehdyn työn luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän pätevyyttä eli onko kysymyksen asettelu ollut oleellista eli onko kysytyt oikeat kysymykset. Ja ovatko löydetyt tulokset tarkoituksenmukaisia esitettyjen tavoitteiden kannalta. Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että saadaanko samat tai vastaavat tulokset, mikäli tutkimus tehtäisiin uudelleen. Siis päädyttäisiinkö samoihin tuloksiin uudella tutkimuskerralla. Kvalitatiivisen tutkimuksen pätevyyden ja luotettavuuden osoittaminen on huomattavan haastavaa, koska monet tulokset ovat tulkintaa eivätkä numerollista faktaa niin, kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Hirsijärvi et al., 2001)

4 Empiria eli haastattelututkimus

Kvalitatiivinen tutkimus tehtiin teemahaastatteluina Vantaalla keväällä 2022.

4.1 Haastatteluteema: Haastateltavien osaaminen yrittäjyydestä monipuolisesti niin liiketoiminnan tietopuolesta kuin kokemus sekä yrittäjänä toimimisesta ja yrittäjyyskasvatuksesta

Haastatteluissa yrittämisen tietopohjalla tarkoitettiin yrityksen perustaminen eri toimimuodoille kuten avoin yhtiö ja toiminimi, kommandiittiyhtiö sekä osakeyhtiö. Miten näiden eri toimimuotojen oikeudelliset perustat määräytyvät, verotus tapahtuu sekä millaiset ovat viranomaisten vaatimukset kirjanpidolle ja tilintarkastukselle.

4.1.1 Haastateltavien tietopohja yrittäjyydestä, toisin sanoen liiketoiminnan teoreettisesta puolesta

Näillä kysymyksillä oli tavoitteena selvittää haastateltavien kokemus yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta niin, että voidaan ymmärtää omien kokemuksien ja osaamisen vaikutus opettamiseen, itseluottamukseen ja motivaatioon. Samalla oli myös tarkoitus keskustella yrittäjyyden eri osista, siis ulkoisen ja sisäisen tai toisin sanoen liiketoiminnan ja yrittäjämäisen toiminnan erilaisista luonteista. Sillä yrittäjyyskasvatus ei kohdistu ensisijaisesti liiketoiminnan prosessien osaamiseen vaan yrittäjämäiseen toimintaan, omaan itseluottamukseen, epävarmuuden sietoon ja riskinoton halukkuuteen. Näitä ei varsinaisesti opeteta liiketoimintasuunnitelman teossa. (Gibb A. 2001).

Samoin yrittäjyyttä tukevien erilaisten julkisten ja järjestöjen tukipalvelut eivät itsessään ole yrittäjyyskasvatusta. Ne koetaan kuitenkin merkityksellisenä, kun puhutaan aloittavan yrityksen perustamisprosessista. Usein näitä palveluita on saatavilla, mutta toimintakentän hajanaisuuden vuoksi halutaan opastaa tukiviidakon läpi suunnistettaessa. Monille tämä osa yrittäjyyttä on se ensimmäinen konkreettinen opittava asiakokonaisuus, jonka takia tämä osuus mielletään tärkeäksi. (Vuorio, E. 2021)

Tietopuolisista liiketoimintaan liittyvistä asioista haasteltavilla oli hyvä ymmärrys teoreettisesti, vaikka samalla useat haastateltavat tunnustivat käytännön osaamisen hataruuden. Tämä nimenomaan sen suhteen kuinka paljon aikaa

tällaiset viranomaisvaatimukset vievät yrittäjän aikaa sekä mitkä ovat asiantuntijoiden palkkaamisen kustannukset. Samoin kirjanpidon hoitamisen määräykset sekä erityisesti kuka saa hoitaa yrityksen kirjanpidon oli hieman epäselvää. Lisäksi huolena oli miten pystyä luotettavasti seuraamaan viranomaismääräysten ja -ohjeiden muutosta. Yrittäjäkokemuksen omaavilla haastatelluilla tämä oli paremmin tiedossa, joskin kokemukset olivat varsin erilaisia. (Ruskovaara & Pihkala, 2012).

Käytännön yrittäjyystoiminnan vähäisyys tai puute saa useat opettajat arastelemaan yrittäjyyskasvatusta ja jossain määrin unohtamaan, että tärkeä osa yrittäjyyskasvatusta on yrittäjämäinen toiminta ja sen parantaminen ja ottaminen opetuksen sisältöihin, on varsin kätevästi tehtävissä tekemällä oppisen yhteydessä. Ja tämä sopii niin työsaleissa kuin työpaikoillakin toteutettavaksi toimintamalliksi.

4.1.2 Yrittäjäksi ryhtyminen ei olekaan yrittäjäkasvatuksen ainoa tavoite vaan yrittäjämäinen toiminta on vähintäänkin yhtä tärkeä tavoite.

'Aloitteellisuus ja yrittäjyys' on EU:n määrittämä avain osaamisala elämänikäisessä oppimisessa ja tässä nimenomaan yrittäjyyskasvatus on etusijalla Euroopan laajuisissa koulutuksen kehitysprojekteissa. (European Union, 2006; M.Dahlstedt, A.Fejes, 2017).

"Perustimme yrityksen ammattikorkeakoulussa parin opiskelijakaverin kanssa ja se oli varsin helppoa, liiketoiminnan kehittäminen oli jo vaativampaa. Emme kuitenkaan jatkaaneet yrityksen toimintaa opiskelun jälkeen. Tunsimme kuitenkin oppineemme merkittäviä valmiuksia vastuulliseen ja aikaansaavaan toimintaan."

Yo. toteamus yrityksen perustamisesta AMK:ssa kertoo jo paljon: Ensinnäkin, että yrityksen liiketoimintaosaaminen ja uuden yrityksen perustaminen on helppoa eikä varsi-naisesti vaadi yrittäjyyttä. Toisaalta myös huomataan jo pelkän yrityksen perustamisen ja pienen, lyhyen yritystoiminnan tuoneen aimo

annoksen sisäistä yrittäjyyttä sekä itseluottamusta yrittäjyyden aiheen esilletuomiseen ja yrittäjämäisen toiminnan merkitykseen. Toimenpiteet ja koulutukset, joilla saadaan useimmissa 'maallikoissa' yrittäjyyskasvatuksen osaamisen tunne ja uskallus sen eteenpäin levittämiseen ei suinkaan tarvitse pitkää omaa yrittäjyyskokemusta vaan varsin pienillä panostuksilla pääsee hyvään alkuun. Opettajien kokemusta pitää pyrkiä kasvattamaan monipuolisesti ja alussa pienetkin annokset tuottavat tulosta. Siis 'learning curve'-ilmiö eli oppimisen kasvu on alussa nopeaa oppimiskäyrän jyrkällä osalla. Toisin sanoen yrittäjyyskasvatus on vaikeasti ymmärrettävä opetusta läpileikkaava teema-alue. Opettajilla oli vaikeuksia löytää sisältöjä ja keinoja yrittäjyyskasvatuksen opettamiseen. (Seikkula-Leino, 2006, 2007).

Yleisesti kuitenkin uskottiin kannattavan yritystoiminnan suurimpien haasteiden olevan liiketoiminnan kannattavuudessa.

"Vaikka yrittäjyyteen kannustetaan Suomessa enemmän kuin vuosituhanteen vaihteessa, niin silti byrokratiaa on liikaa. Työvoiman palkkaaminen vaatii huolellista paperityötä ja erityisesti irtisanominen on liian monimutkaista".

Tämä yrittäjä olikin pyrkinyt palkkaamaan ammatti-ihmisiä, joilla on oma toiminimi ja täten välttämään mahdolliset kalliit irtisanomisen oikeudelliset vaaranpaikat. Monesti on tärkeää tunnistaa mahdolliset sudenkuopat ja monitahoiset riskit, joita on mahdollista mieluummin välttää kuin opetella kantapään kautta. Siis ainakin yritystoiminnan alkuvaiheessa on hyvä tietää, milloin on syytä varoa ja välttää tarpeettomat riskit. Parempi keskittyä vain perusasioihin. Sekä milloin on syytä palkata asiantuntija tai hyödyntää edullisia julkisia tukipalveluita. (Forsström H., 2016)

4.1.3 Haastateltavien oma kokemus yrittäjyydestä

Yrittäjiä lukuunottamatta haastateltavilla oli vain niukasti omakohtaista yrittäjyyskokemusta. Useimmat olivat kuitenkin toimineet yksityisen työnantajan työntekijöinä suorittavissa tai keskijohdon tehtävissä. Monella oli myös pitkä kokemus viranhaltijoina julkisella sektorilla. Kun haastateltavalla oli omaa yrittäjäkokemusta ja erityisesti kun yrityksen perustamisesta oli vain muutama vuosi, niin yrittäjäkokemuksen positiiviset puolet olivat hyvin mielessä ja niiden sisällyttäminen muun opetuksen lomaan tuntui varsin helpolta ja itsestään selvältä. Yrittäjämäinen toiminta oli tärkeä osa kasvatusta ja kaiken tekemisen laadun mittari. Pitää ottaa vastuu omasta toiminnasta ja tehdä se niin, että asiakas on tyytyväinen ja soittaa uudelleen palvelua tarvitessaan. Jos ajattelee asiakaskäyntiä, niin tämä pitää sisällään saapumisen paikalle ajoissa, tervehtimisen ja ongelman suullisen selvityksen selkeästi ja kohteliaasti, kengät pois sisälle mentäessä, ongelman ratkaisun ja roskien ja jälkien siivoamisen sekä kohteliaan hyvästelyn sekä ilmoituksen raportin toimituksesta, onko se suullinen vai kirjallinen ja milloin asiaan palataan, jos asiaan pitää palata. Näitä toimintamalleja ei ole syytä oppia vasta asiakaskäynnillä, koska silloin uusi palvelupyyntö jää tulematta.

Yrityksen perustaminen itsessään nähtiin varsin suoraviivaisena toimenpiteenä, joka ei ollut myöskään kallista. Rekisteröityminen patentti- ja rekisterihallituksen internetpalvelussa oli nopeaa ja edullista. Perustamisen jälkeiset viranomaisraportoinnit ja -maksut ovat kuitenkin epäselvempiä sekä kustannuksiltaan arvaamattomampia. Varsinkin työntekijöiden palkkaamisessa on merkittävä kynnys monimutkaisten ja laajaa erityisosaamista vaativien sopimusten hallinnasta ja niihin liittyvien kalliiden palveluiden hankinnan johdosta. Tietoa on kuitenkin saatavilla hyvin. Sekä erilaisia henkilökohtaisen neuvonnan palveluita löytyy niin julkisen puolen taholta kuin järjestöistä ja yhdistyksistä.

”Perustin yrityksen muutama vuosi sitten pitkällisen palkkatyöuran jälkeen. Palkkatyötä tein sekä yksityisellä että kolmannella

sektorilla. Työ-elämän tilanteet kuitenkin vaihtuvat ja nyt olen opettaja ja osa-aikaisena yrittäjänä. Pysin jatkuvasti kertomaan opetuksen ohessa kokemuksiani yrittäjänä ja miten monta asiaa on opittava kantapään kautta”.

”Täydennyskoulutusta yrittäjyydestä tarvitaan opettajille”.

”Periaatteessa erillistä yrittäjyyskoulutusta opettajille ei tarvita, riittää kun on jonkin kokemusta, innostusta ja uskallusta. Yrittäjyyttä on kyllä vaikea opettaa kenellekään, jos ei ole ensinkään omaa kokemusta”.

Opettajan omakohtainen kokemus yrittäjänä on arvokasta pääomaa yrittäjyyskasvatuksessa. Se helpottaa abstraktien aiheiden konkretisointia sekä tuo tärkeää lisäväriä ja mielenkiintoa muuten staattisempaan luokkahuone opetukseen. Lisäksi omat kokemukset synnyttävät itseluottamusta omaan osaamiseen ja tuovat uskottavuutta kertomuksiin. Itseluottamuksen myötä myös innostuneisuus aiheeseen kasvaa ja oppimistulokset toden-näköisesti paranevat. Eikä tätä omakohtaista kokemusta kovin paljoa tarvita, sillä sen tueksi on monipuolisesti yrittäjyyskoulutuksia ja opetusohjelmia. Aikaisempien tutkimusten tuloksina on mainittu muun muassa että, ne opettajat, joilla oli yrityskasvatus aiheisiin liittyvää koulutusta, suhtautuivat yrittäjyyteen myönteisesti, kun taas ne joilla ei sitä ollut, neutraalista tai jopa negatiivisesti (esim. Ruskovaara E., 2006). Eräässä tutkimuksessa kaikki vastanneet suhtautuivat yrittäjyyteen myönteisesti eikä vastanneissa ollut mukana negatiivisemmin yrittäjyyteen suhtautuvia opettajia. (Heiniluoto-Kinnunen, 2013, s.43). Todellisuus ei varmaankaan ole aivan näin ruusuista suhtautumisessa yrittäjyyskasvatukseen ja pienenä huomautuksena yo. tutkimuksen lausuntoon voidaan todeta, että yo. tutkimuksen aineisto oli varsin suppea sekä mahdollisesti vinoutunut, koska kyselyyn vastanneet opettajat olivat todennäköisesti keskimääräistä enemmän kiinnostuneita yrittäjyyskasvatuksesta. Siis ne opettajat, jotka jättivät vastaamatta kyselyyn,

saattoivat jopa merkittävältä osin jättää vastaamatta kyselyyn juuri oman negatiivisen suhtautumisen takia.

Eräässä laajemmin toisen asteen opettajien yrittäjyyskasvatuksen mielipiteitä kartoittaneessa kyselytutkimuksessa löydettiin opettajan oman yrittäjäkokemuksen tilastollinen merkittävyys yrittäjämäisen toiminnan tukemisessa ja kannustamisessa riskinottoon sekä innovointiin. Samoin yrittäjäkokemus vaikutti merkittävästi tulevaisuuteen ja unelmiin liittyviin keskusteluihin. Mikäli opettajalla oli perhepiirissä yrittäjäkokemuksia oli sillä myös yhtenevä positiivinen vaikkakin vaatimattomampi vaikutus. (Kalliolahti, 2016). Yleisesti opettajan yrittäjäkokemuksella on havaittu olevan positiivinen vaikutus yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen (Ruskovaara & Pihkala, 2014).

Kalliolahden kyselytutkimuksen tulosten kvantitatiivinen analyysi kysymysosioon: ”Yrittäjyyskasvatuksen opetusmenetelmät ja työtavat”, korostaa opettajien omakohtaista yrittäjyyskokemusta ja osallistumista yrittäjyyskasvatuksen koulutuksiin. Kun opettajilla oli itseluottamusta omista yrittäjyyskasvatuksen taidoista, se lisäsi yrittäjämäisten opetusmenetelmien ja työtapojen käyttöä. Tällainen opetus vaatii opettajalta uskallusta ja epävarmuuden sietoa, koska etten tule todennäköisesti aivan uusia tilanteita ja ongelmia ratkottavaksi.

Merkitsevintä yrittäjämäisten työtapojen valintaan oli opettajien oma yrittäjyyskokemus. Se rohkaisi uusien tilanteiden kohtaamiseen. Lisäksi myös osallistuminen yrittäjyyskasvatuskoulutuksiin vaikutti positiivisesti yrittäjämäisten opetusmenetelmien ja työtapojen käyttöön. (Kalliolahti, 2016)

Oman kokemuksen ja yrittäjyyskasvatuskoulutuksiin osallistumisen positiivinen yhteys yrittäjyyskasvatukseen on ilmennyt myös aiemmissa tutkimuksissa (Ruskovaara & Pihkala, 2013) (Ruskovaara & Pihkala, 2014) (Ruskovaara, et al., 2015). Näissä julkaisuissa on tutkittu yrittäjyyskasvatusta ja eri kouluasteiden opettajia. Siis ei ole rajoitettu vain toisen asteen ammatilliseen

koulutukseen. Mutta ei myöskään ole esitetty argumentteja, että nämä tulokset eivät koskisi myös toisen asteen ammatillisia opettajia.

”Vaikka (opiskelijoilla) ei ole kokemusta yrittäjyydestä eivätkä he ole perustaneet yritystä, he pääsevät kuitenkin varsin lähelle yritystoimintaa osallistumalla esimerkiksi Varian osuuskunta Vasaarin toimintaan tai kesäyrittäjänä. Siis yritystä ei tarvitse ensimmäiseksi perustaa itse vaan voi myös osallistua valmiiseen yritysmäiseen toimintoon, joissa voi tehdä laskutettavaa työtä ja ansaita itselleen rahaa. Nimenomaan se ansaintamahdollisuus motivoi monia yrittämään.”

Osuuskunnalle tulee hyvin erilaisia palvelupyynnöitä; sähköpuolella esim. pitää käydä katsomassa vanhan talon remontin ja laajennuksen yhteydessä olevaa vanhan asennuksen muutostyötä. Paikan päällä käydessä voi havaita, että työn rajaaminen on vaikeaa. Pitää miettiä uskaltaako työn ottaa vastaan ja mitä se maksaa sekä millaisia vastuita voi ottaa kantaakseen. Erittäin yrittäjämäinen tilanne. Juuri tällaista omiin osaamisiin perustuvaa yritystoimintaa, jossa on mahdollista myös hyödyntää monialaisuutta ja luovuutta pitäisi liittyä opiskelun mukana tulevaan yrittäjyyden kehittelyyn. (Rytkölä et al., 2011, s.80)

4.2 Haastateltavien kokemus yrittäjyyskasvatuksesta

Osa haastatelluista oli yrittäjyyskasvatuksen ammattilaisia joko kokopäiväisesti tai oman toimen ohella. Heille aihe oli tuttu ja kiinnostus koulutukseen sekä sen laajempaan tarjontaan suurta. Usealla tiimin yrittäjyysvastaavalla oli yrittäjyyskokemusta ja kiinnostusta aiheeseen sitä kautta.

”Meidän suvussa kaikki ovat yrittäjiä, joten itsestään selvästi olin kiinnostunut yrittäjyyskasvatuksesta ja hakeuduin tiimin yrittäjyyskasvatusvastaavaksi. Valitettavasti Variassa vielä on tiimejä ilman yrittäjyysvastuullista henkilöä”.

Joillakin opiskelijoilla ja opettajilla näkee hyvin tällaisen kotikasvatuksen vaikutuksen: Yrittäjämäinen toiminta on automaattista ja vastuuta omista ja vähän muidenkin tekemisistä otetaan auliisti. Ja tällainen esimerkki tarttuu helposti.

”Yrittäjyyskasvatus on uuden ajan kertomataulua”.

Tämä kommentti sanottiin siinä merkityksessä, että yrittäjyyskasvatus kuuluu kaikille osana elinikäistä oppimista. Ei niinkään kerran oppimisen alkutaipaleella kaikille tyrkytettyä pakkopullaa.

”En minä ainakaan ole huomannut, että peruskoulussa olisi saanut yrittäjäkipinän.”

Tämä on selkeä subjektiivinen kritiikki toiselle asteelle tulevien opiskelijoiden riittämättömästi yrittäjämäisestä otteesta, eli toisin sanoen neitseellistä tai lähes neitseellistä maaperää pääsee muokkaamaan ammattiopistossa.

”Minulla on kyllä ollut tapauksia, jolloin huomaa, ettei minkäänlainen yrittäjyyskasvatus ole juurikaan tuottanut tulosta. Esimerkiksi, kun oli pieni vikakeikka oppilaitoksen naapurissa. Kahden pojan piti korjata valaisin valvonnassani. Meidän piti lähteä koululta yhdessä noin kahdeksalta aamulla. Poikia ei kuulunut, enkä saanut näihin kahteen tekijään yhteyttä. Lähdin puoli kymmenen tekemään valaisimen korjauksen erään kolmannen opiskelijan kanssa, jolloin he ilmoittivat olevansa tulossa ja pyysin heitä tulemaan suoraan vikakohteelle. Kun tapasimme paikalla, kysyi toinen heistä voisiko hän mennä autoon syömään aamupalan, koska hän ei ollut ehtinyt syödä kotona”.

Näistä kommentteista voi huomata, että joillekin opiskelijoille yrittäjyyskasvatus on sellainen osa koulunkäyntiä, joka ei kiinnosta eikä liity mitenkään heidän

oppimiseen tai toimintamalliin. Siis läpi peruskoulun ja toisen asteen viimeisenä vuonna on vielä mahdollista olla ottamatta vastuuta omista toimistaan. Yo. asiakkaan valaisinta korjaamaan lähtenyt poika oli vielä täysin ymmärtämätön läpi koulunkäynnin käyvästä yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista. Toiselta puolen katsoen yrittäjyyskasvatus ei ole tämän henkilön osalta onnistunut edes perusasiassa, että jokaisen pitää ottaa vastuuta ainakin omista tekemisistään. Hänen toimintansa ei ollut yrittäjämäistä eikä hän varmasti ajatellut kovakäyntiä tehtävänä, jota hän voisi tehdä lähitulevaisuudessa ammattimiehenä. Sellaisena työtehtävänä, jolla hän voi ansaita elantonsa seuraavana vuonna. Siis mikäli hän tekee ne asiakasta hyödyttäen ja mallikkaasti niin, että asiakas on halukas maksamaan palvelusta pyydetyn summan ja kutsumaan uudelleen, kun uutta tarvetta syntyy.

Tämän perusteella on syytä miettiä, mikä on mennyt pieleen koulunkäynnissä ja kasvatuksessa, kun pian ammattiin valmistuva sähköasentaja ei toiminnassaan näytä sisäistäneen minkäänlaista yrittäjyyttä eikä vastuunottamista omista tekemisistään. Onko syy yrittäjyyskasvatuksessa vai sen puutteessa vai missä? Laajemminkin voisi miettiä tämän pojan kohdalla, että lähes kahdentoista vuoden koulunkäynnin jälkeen hän ei ole vielä oppinut toimimaan vastuullisesti. Onko koulujärjestelmässä jokin suurempi systemaattinen vika, kun 18-vuotias valmistuva poika voi olla täysin välinpitämätön ja huoleton omasta toiminnastaan eikä ota mitään henkilökohtaista vastuuta. Onko järjestelmä liian helppo, liian anteeksiantavainen kun, vaaditaan vain vähän, eikä valvota sen vähänkään oppimista eikä läksyjen tekemistä. Kaikki laiminlyönnit annetaan anteeksi? Liiallinen anteeksianto on varmasti haitallista oppiessa yrittäjämäistä toimintaa. Yrittäminen on nimenomaan vastuunottoa omista teoista ja tekemättä jättämisistä. Jos jättää itselle määrättyjä tehtäviä tekemättä niin, siitä pitää olla seurauksena jotain negatiivista ja päinvastoin; hyvistä suorituksista pitää ansaita jotain positiivista.

Myönteisen asenteen korostaminen jo peruskoulussa luo hyvän pohjan myöhempien kouluasteiden yrittäjyyden oppimisen syventämiseen ja siten myös yrittäjämäisen toiminnan kasvamiseen. Tavoitteena on yrittäjyyskasvatuksen tuloksena, oma-aloitteisten yksilöiden taholta ja yrittäjämäisessä oppimisympäristössä kattavan toimintaverkoston avulla ja yhteiskunnan myötävaikutuksella saada aikaan uutta yritystoimintaa. Kaikilla yhteiskunnan tasoilla on mahdollista aloittaa yritystoimintaa, kunhan toimintaa tukeva politiikka on kohdistettu tehokkaasti. (OKM, 2009, s.25).

Opetus- ja kulttuuriministeriön määritelmän mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on yrittäjyyden vahvistaminen verkostoja hyväksi käyttäen. Tekemällä oppien saadaan aikaan myönteisiä asenteita yrittäjyyttä kohtaan ja opitaan yrittäjämäistä toimintaa. Samoin kehitetään yrittäjyyteen liittyviä tietoja ja taitoja sekä aitoa yrittäjyyttä. Samat tavoitteet on kirjattu EU komission (European Commission 2009, 10) raporttiin, jonka mukaan asenne ja yrittäjämäinen toiminta ovat tärkeissä rooleissa koulutusta suunniteltaessa. Varsinkin ammatilliselle koulutukselle näillä linjauksilla on merkitystä, koska uusimman tutkimuksen mukaan noin puolet opiskelijoista näkee yrittäjyyden vaihtoehtona omalle uralleen (Rajaniemi 2009). (T.Järvi, 2013).

Luonnollisesti tähän aihealueeseen alan ammattilaisilla ja maallikoilla oli hyvin erilainen suhtautuminen. Ammattilaisilla tarkoitan henkilöitä, jotka ovat esim. yrittäjyyskasvatusta markkinoineet, kurssseja valmisteelleet ja niitä pitäneet. Maallikoita ovat vastaavasti henkilöt, jotka ovat mahdollisesti osallistuneet johonkin koulutukseen, mutta eivät itse ole osallistuneet yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen tai yrittäjyyskasvatuksen koulutusten pitämiseen. Ammattilaisten mielestä erilaisten monipuolisten koulutusten, kurssien, seminaarien, kesätyöpaikkojen ja opiskelijaosuuskuntien tarjonta on kattavaa ja monipuolista (Katso sivu 37). Toteutuksia pitäisi vielä pystyä lisäämään mikä tarvitsisi lisää sekä kysyntäpuolella kiinnostusta ja tietoa tarjonnasta samoin kuin toteutusten tekijöistä.

”En käy yrittäjyyskasvatusta läpi kursseillani. Ei ole varsinaista kokemusta yrittämisestä, joten aihetta on vaikea opettaa.”

Muutenkin haastatteluissa tuli esiin, että maallikkotason tietämättömyyttä ja puutteellista osaamista asiaan oli vielä varsin paljon opettajakunnassa. Toisin sanoen tietoa kurssien olemassaolosta oli jonkin verran ja osallistumista yrittäjöpäivien seminaareihin, mutta omakohtaista opetusta aiheesta ei ollut pidetty. Puuttui uskallusta tai osaamista tai molempia.

”Viime syksynä meiltä jäi se yrittäjämäinen toiminta kurssi käymättä, koska ei ollut opettajaa”.

Ruotsissa on havaittu, että toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa opettajan rooli on tärkeä, sillä juuri he ovat yrittäjyyskasvatuksen toteuttajia. Kuitenkin Ruotsissa haasteellista oli myös monien opettajien epävarmuus yrittäjyyskasvatuksen opettamiseen, kun ei ollut omaa kokemusta yritystoiminnasta. Haluttiin saada selkeät opetussuunnitelmalliset tavoitteet ja tuntiraamit opetuksen järjestämiseen. (Fejes, A. et al., 2017, 2019). Samoin Suomessa nähdään opettajan rooli avainasemassa (Ruskovaara, 2014, p. 30).

Esimerkiksi Varian sähköasentajakoulutuksessa ei ollut osallistuttu 'minicamp'-koulutuksiin. Sitä vastoin niihin oli joillakin toisilla linjoilla osallistuttu innokkaasti, esim. hius- ja ICT-aloilla. Tämäkin lienee varsin opettaja- ja esimieslähtöinen valinta. Kun ei tunneta mitä minicamp tarkkaan ottaen tarkoittaa, niin siihen on ensimmäisellä kerralla varsin korkea kynnys hakeutua. Osittain syy lienee myös perinteisessä jaossa yleissivistäviin ja ammattiaineisiin, jolloin yrittäjyyskasvatus on ollut osa yleissivistäviä ja liiketalouden oppisuunnitelmaa ja täten lähempänä teoreettista oppimista kuin käden taitoihin liittyviä ammattiaineita, joten se on ehkä jopa aktiivisesti unohdettu ammattiaineiden opinnoista.

Eräs yrittäjä esitti toivomuksen:

”Enemmän opetusta taloudellisista asioista, kuten mikä on kannattavaa toimintaa eli pitää ansaita oma palkka ja sivukulut sekä pieni voitto yritykselle.”

Yo. yrittäjällä oli myös toive paremmasta kannattavan yritystoiminnan tietopuolisesta osaamisesta.

”Jos ollaan ’vain duunissa’, niin siitä ei urakkatöissä hyvä seuraa.”

Koska työharjoittelussa koulutusopimuksella ei ansaita palkkaa ensinkään niin on luonnollista, että opiskelijalle ei urakkatyön vaatimuksia voi asettaa. Kun kuitenkin samassa ryhmässä urakkatyömaalla työskennellään, niin osalle opiskelijoista saattaa tulla väärä käsitys työn teon luonteesta. Siis, aina on hyödyllistä omata yrittäjämäinen asenne ja pärjättävä ryhmässä omalla tasollaan.

Samoin toivottiin opiskelijoille enemmän ymmärrystä siitä, millaisia riskejä sähköurakointiin sisältyy taloudellisesti. Yrittäjien näkövinkkelistä oli myöskin haasteellista oppilaitoksen opetuskulttuuri suhteessa yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjyyden oppimiseen. Sillä oppilaitoksessa ei ole pakkoa ansaita elantoaan. Myöskään oppilaitoksen toiminta ei riipu siitä löydetäänkö riittävästi asiakkaita, eikä heitä ole välttämätöntä palvella niin laadukkaasti, että he ostavat palvelua uudestaan. Usein oppilaitoksen osuuskunnan asiakkaat ostavat palvelun nimenomaan, koska se on lähtökohtaisesti halvempaa kuin vapaasti kilpailluilla markkinoilla. Näin oppilaitoksen asiakkaat myös odottavat saavansa heikompilaatuista palvelua. Se voi olla hitaampaa, hankalampaa tai jopa heikompilaatuista. Siis palvelun suhteen on sisäänrakennettu merkittävästi suurempi anteeksianto puutteelliselle suoritukselle, kuin normaalisti vaaditaan. Tämä on hankalaa järjestää aidosti oppilaitosympäristössä. (T.Järvi, 2013, s.67).

Yo. yrittäjän kommentista nähdään myös, että kuten aiemmin tehtiin jako sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen, niin edelleen näitä kahta elementtiä käsitellään ja ymmärretään erillisinä osaamisina. Toisin sanoen pitää olla enemmän osaamista liiketalouden kovista laeista ja ymmärrystä kustannuslaskennan tärkeydestä ainakin perustasolla. Katetta pitää jäädä ja voittoa täytyy tuottaa. Samoin tarvitaan asennepuolella osaamista ja tahtoa. Pitää olla yrittäjämäistä toimintaa ja vastuunottoa, vaikka palkkaa ei koulutusopimuksella työskennellessä maksetakaan. Kuitenkin on selvää, että vaikka palkkaa ei maksetakaan, on yrittäjämäisestä toiminnasta opiskelijalle joka tapauksessa hyötyä: Ahkerasti ja vastuullisesti toimiessa oppii uusia asioita tehokkaasti, saa lisää vastuuta sekä todennäköisesti palkallisen kesätyöpaikan tai jopa vakituisen työpaikan opintojen valmistuessa.

3.3 Haastatteluteema: Ymmärrys yrittäjyyskasvatuksen nykytilasta nuorisoasteen ammattikoulutuksessa asiaa Vantaalta päin katsoen

Tutkimuksessa keskityttiin nuorisoasteen ammattikoulutuksen yrittäjyyskasvatuksessa Vantaan kaupungin omistamaan Vantaan ammattiopisto Variaan (Varia). Tämä oli luontevaa, koska haastateltavat tekivät työtä Variassa tai olivat läheisessä yhteistyössä Varian kanssa. Nämä ulkopuoliset tahot olivat lähinnä vantaalaisia yrittäjiä tai muita vantaalaisia toimijoita.

Variassa on jo usean vuoden ajan kehitetty yrittäjyyskasvatusta ja Variassa on yrittäjyyskasvatusryhmä, jolla on päätoiminen vetäjä. Muut jäsenet ovat ryhmässä osallisena oman toimen ohella. Ryhmän jäseniä on lähes kaikilla tutkintoalueilla ja jokaisessa Varian neljässä toimipaikassa. Tällä hetkellä heitä on 7 henkilöä. Kuitenkin sähkö- ja automaatiolinjalla erillistä nimettyä yrittäjyyskasvatushenkilöä ei ole. Lähin vastuuhenkilö on ICT-puolella Myyrmäessä sekä useita opiston pääpaikassa Hiekkaharjussa. Yrittäjyyskasvatuksen ryhmätilat ovat Pakkalan Leijassa. Haastatteluissa selvisi Varian yrittäjyyskasvatuksen nykytilanne hyvin sekä sen rooli yhtenä koko

Vantaan kaupungin Varia yrittäjyyskasvatuksen monien yhteistyötahojen koordinoijana.

”Variassa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on tarjota opiskelijoille valmiuksia toimia yrittäjinä sekä yrittäjämäisesti. Sekä kehittää opettajien osaamista yrittäjyyden alalla opiskelijoiden ohjaamiseksi. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi on Variassa rakennettu ’Varian yrittäjyyspolku’. Tämä yrittäjyyspolku koostuu laajasta yrittäjyysopintotarjonnasta ammatillisten perustutkintojen pakollisesta ja valinnaisista tutkinnon osista aina valinnaisiin ammatillisiin tutkinnon osiin. Näiden rinnalla tarjontaan kuuluu myös monipuolisia mahdollisuuksia kokeilla yrittäjyyttä turvallisessa ympäristössä Varian opettajien ja ulkopuolisten mentorien avulla.”

Tutkinnonosien opintojen lisäksi Variassa järjestetään myös monia aiheeseen liittyviä tilaisuuksia, jotka ovat suunnatut niin opiskelijoille kuin henkilöstöllekin. Toimipisteiden yritys vastaavat toteuttavat tiimi- ja toimipistekohtaisia tapahtumia ja infotilaisuuksia.

”Varian yrittäjyyskasvatuksen menestykseen tarvittavia komponenttejä ovat ainakin: (i) Laaja ja houkutteleva yrittäjyysopintojen tarjonta, (ii) monipuolinen ja kiinnostava tiedotus, (iii) opettajien innokkuus ja rohkeus edistää opiskelijoiden kanssa yrittäjämäistä toimintaa ja (iv) hyvät yhteistyökumppanit, joita ovat Vantaan kaupunki ja yrittäjyyden parissa toimivat yhdistykset ja yritykset. Esim. Nuori Yrittäjyys ry., 4H ry., TAT ry., YritysVantaa ja yrityskumppanit.”

Alla listattuna lyhyesti näitä Varian yrittäjyyspolkuun kuuluvia toimijoita sekä heidän pääasialliset toiminnot ja opinnot:

- **Osuuskunta Vasaari** on olemassa oleva yritys, jonka puitteissa kaikki Varian opiskelijat voivat tehdä laskutettavaa työtä. Tehdyistä töistä maksetaan palkkaa ja toinen mahdollisuus on myös kokeilla omia ideoita pienellä riskillä toimivassa yrityksessä. Osuuskunta on myös vakuuttanut toiminnat kattavasti.

- **Circula** kiertotalous- ja yrittäjyyspeli, jota hallinnoi ja kehittää oppilaitos Sykli. Kiertotalous- ja yrittäjyyspelissä tutustutaan kiertotalouteen luovan tiimityön kautta. Circula® tarjoaa pelaajille malleja vastuulliseen liiketoimintaan ja näköalaa kestävään tulevaisuuteen. Samalla se opettaa omien ja muiden vahvuuksien arvostamista.

- **TAT Yrityskylä**; kesäyrittäjäohjelma sisältäen kesäyrittäjäsetelin, mentorointia, yrittäjäkurssin,...

"Haluamme, että jokainen nuori innostuu työelämästä, hallitsee omaa talouttaan ja tahtoo toimia yritteliäänä yhteiskunnan jäsenenä".

- **Nuori Yrittäjyys ry**. Tämä yhdistys tarjoaa yrittäjyyskasvatusta parilla ohjelmalla: (i) Vuosi yrittäjänä ja (ii) Kesäyrittäjyys sekä (iii) Minicamp-leiri, yhden päivän aikana 10h mittainen intensiivinen idean jalostus liikeideaksi.

NY Yhdistys liittyy kansainväliseen Junior Achievement (JA) -verkostoon, joka toimii 115 maassa. "Haluamme uudistaa oppimisen kulttuuria, Innostamme lapsia ja nuoria oppimaan yrittäjyys-, työelämä- ja taloustaitoja, kokeilemaan omia kykyjään sekä löytämään omat vahvuutensa – tekemällä oppien".

- **4H-järjestö** perinteikäs kansainvälinen yhdistys. 4H auttaa nuoria työn saamisessa neljällä tavalla:

(i) Auttaa nuoria perustamaan oman 4H-yrityksen.

(ii) Koulutta nuoria työelämään 4H- akatemiassa.

(ii) Eri paikkakunnilla toimivat 4H-yhdistykset työllistävät nuoria 4H-nuorisotyöhön.

(iv) 4H tarjoaa työpaikkoja eri toimintojen, hankkeiden ja yritysysteistöiden kautta.

Opintotarjonta kattaa erilaisia kursseja lyhyistä pitkiin, 2 pakollista kurssia: Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta (1osp) ja Työelämässä toimiminen (2osp). Ensin mainittu kurssi on myös mahdollista suorittaa minicamp-päivänä, ja näin myös enenevässä määrin tehdäänkin. Toinen kurssi liitetään usein ensimmäiseen työssäoppimisjaksoon. Yleissivistävien aineiden joukossa on myös valinnaisia kursseja 9 osp:n verran ja nämä on mahdollista valita yrittäjyyskasvatuksen aiheista joko osana tai vaikka kokonaan. Ammattiaineiden tutkinnonosissa on myös kaksi laajaa ja kattavaa kurssia valittavana, molemmat ovat 15osp laajuisia. Ensinnäkin on 'Yritystoiminnan suunnittelu', joka käsittää monipuolisesti liiketoiminnan suunnittelun ja toiseksi on 'Yrityksessä toimiminen', joka liittyy nimen mukaisesti suoraan toimimiseen yrityksessä yrittäjän johdolla.

Siis panostusta yrittäjyyskasvatukseen on ja sitä on vielä lisätty viime vuosina monipuolisesti. Siitä huolimatta kaikkia ei ole vielä tavoitettu.

"On vielä opettajia, jotka eivät ymmärrä yrittäjyyskasvatuksen tärkeyttä".

"Usein opiskelijat ovat innostuneita yrittäjyydestä, opettajissa on enemmän ongelmia, koska he eivät omasta mielestään osaa, heillä ei ole kokemusta. Jotkut jopa eivät ole tienneet koko yrittäjyyskasvatuksesta".

Siis markkinointi eikä yrittäjyyskasvatuksen koulutukset ole vielä tavoittanut koko opettajakuntaa ja ilmeisen monet ammatilliset opettajat käsittävät yrittäjyyden yleissivistäväksi aineeksi, joka ei kuulukaan ammattiaineiden tutkinnonosiin. Myös joidenkin opettajien oma yrittäjyyskokemus on vähäistä ja rohkeus ryhtyä yrittäjyyskasvattajaksi puutteellista. Siis opettajan oma osaaminen arveluttaa eikä ole kunnon ymmärrystä aiheen merkityksestä. Täten yrittäjyyttä ei yritetäkään sisällyttää ammattiaineiden lomaan. Sähköpuolen opettajilta tuli myös vastustavia kommentteja siitä, että pitäisi itse osallistua minicamp- koulutuksiin. Siis jostain syystä eivät ole kiinnostuneita osallistumaan

edes ensimmäistä kertaa. Siihen on todennäköisesti tulossa muutos ja kiinnostusta on saatu kasvamaan toisten opettajien positiivisten lausuntojen avulla.

Yrittäjyyden opettaminen on keskittynyt usein vain ylempien koulutasojen opetussuunnitelmiin. Ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyyden opetuksen osuus on pieni, jolloin myös opetuksen ohjeistuksen löytäminen on vaikeaa. Samoin oletetaan, että opettajan pitää ymmärtää yrittäjyys ja siihen liittyvät avainsanat ja teoriat. (Ruskovaara, 2014, s.25).

”Myös esimiehillä saattaa olla puutteita yrittäjyyskasvatuksen merkityksestä, joka heijastuu alaisiin. Eli viedä asiaa eteenpäin. Tällöin asiat eivät etene Vantaan kaupungin haluamalla tavalla, vaikka tarve ei olisi edes lisäresursseista”.

Nähdään, että on mahdollisuuksia jo nykyisillä panostuksilla parantaa yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta ja ehkä yksi hyvä suunta kohdistaa resursseja on nimenomaan opettajien osaamiseen ja itseluottamukseen sekä aktiiviseen osallistumiseen tapahtumiin ja koulutukseen.

Nuorisosteella Varian sähköpuolella käsitettiin yrittäjyyskasvatukseksi opintojen alkuvuoroilla käyty yhden osaamispisteen, (osp), kattavaa kurssia, 'Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta'. Joillakin toisilla linjoilla tehtiin alkuvuoroina 'minicamp'- kurssi yhtenä päivänä. Laajempia 15 osp kursseja (i) 'Yritystoiminnan suunnittelu' joka keskittyy liiketoiminnan suunnitteluun ja hallinnollisiin vaatimuksiin yritystoiminnassa (= ulkoinen yrittäjyys) ja (ii) 'Yrityksessä toimiminen' joka vastaavasti liittyy lähemmin yrittäjämäiseen toimintaan (=sisäinen yrittäjyys), ei sähköpuolella ole pidetty.

”Täällä Varian sähköpuolella ei ole varsinaisesti näkynyt yrittäjyyskasvatuksen lisääntymistä.”

Siis tarkoittaen, ettei ammattiaineiden puolella yrittäjyyskasvatus ole lisääntynyt. Lähinnä tietoisuus aiheesta on kasvanut webinaarien ym. viestinnän

lisääntymisen johdosta. Yhdellä opettajalla oli vastuu osuuskunnalle tulevista kyselyistä sekä joidenkin toimeksiantojen suorittamisesta osuuskunnan tiliin.

”Osuuskuntatoiminta on niin kuin integroitu tähän meidän ammattianetoimintaan. Saamme joskus pieniä ja joskus vähän isompia toimeksiantoja, joita sitten teemme joidenkin oppilaiden kanssa. Esimerkiksi käymme lisäämässä ulkovalaistusta omakotitaloon. Jos laskutettavaa työtä saadaan tehdyksi, niin osuuskunta laskuttaa asiakasta.”

Tällainen yrittäjämäinen toiminta ja sen aidosti tekemällä oppiminen liittyvät luontevasti ammatilliseen koulutukseen ja ammatin oppimiseen. (T.Järvi, 2013).

”Aiemmin teimme opiskelijoiden kanssa kokonaisia omakotitalon sähköistysprojekteja, mutta ne ovat jääneet, koska opettajat kokevat ne liian riskialttiiksi eikä kasvaneesta vastuusta makseta mitään korvausta. Ne kylläkin soveltuisivat yrittäjyyskasvatukseen mainiosti.”

Oppimisympäristöt ovat tärkeässä roolissa yrittäjyyden todellisen kokemisen suhteen sekä motivaation synnylle. Autenttisia ympäristöjä peräänkuulutetaan julkiselta taholta (OKM) sekä myös tutkimuksen osalta. Mahdollisuuksien havaitseminen aidoissa yrittäjille ominaisissa ympäristöissä ja tilanteissa auttaa opiskelijoita reflektoimaan yrittäjyyttä, omia mahdollisuuksia yrittäjänä sekä pohtimaan omaa mielenkiintoaan yrittäjyyttä kohtaan. (Järvi, 2013, ss.67-69). Myös opettajan omaa mahdollisuutta luoda houkuttelevuutta alan yrittäjyyteen korostetaan. Siis opettajalla on mahdollisuus vaikuttaa oman organisaation opetuskulttuuriin ja edesauttaa suotuisien yrittäjyys käytäntöjen syntyyn ja vahvistumiseen. Myös alueen ja alan tarve lisäävät merkittävästi yrittäjyyden kiinnostavuutta sekä mahdollistavat oppilaitoksen muutoksen ja kehittymisen. (Åkerroos, 2013, s.98).

Osa sähköpuolen opettajista koki yrittäjyyskasvatuksen erilliseksi oppiaineeksi siten, että sähköalan substanssiopetukseen yrittäjyyskasvatus sellaisenaan ei

kuulunut. Olennaista oli saada sähköasennuksen tietopuolen asiat l. sähköoppi ja sähkötyöturvallisuuden määräykset selviksi sekä käytännön asennukset ja kytkennät tehtyä siististi ja oikein.

”Ei meillä ole mitään mahdollisuuksia sisällyttää 15osp laajuisia yrittäjyyden opintoja ammattiaineiden lomaan. Se on iso tuntimäärä ja mistä sen opettaja saadaan vetämään se kurssi”.

Tässä nähdään, että yrittäjyyskasvatus ei kuulu itselle, vaan jollekin asiaan erityisesti vihkiytyneelle. Tällöin yrittäjyyskasvatus myös nähdään täysin erillisenä oppiaineena, eikä varsinaisena ammattiaineena.

”Varmaankin joitain parin-kolmen osp:n valinnaisia kursseja voisi sisällyttää sähkön ammattiaineidenkin sekaan. Voisi käydä esim. sähköalan erityispiirteet ja luvanvaraiset asiat sekä jotain standardeista ja miten ne tentitään, kun haluaa urakointioikeudet”.

Hyvin inhimillistä edetä pienin askelin; siis pienillä kursseilla ammattiaineiden lomaan on mahdollista saada yrittäjyyskasvatusta ja siihen löytyisi heti myös sisältöjä. Näiden sisältöjen kiinnostavuus ja tarpeellisuus on ilmeistä ainakin osalle opiskelijoita.

”Kyllä yrittäjämäinen toiminta on aina lähellä sähkömiestä, kun hän käy asiakkaalla huolto- tai viankorjauskeikalla. Asentaja on siellä yksin, ei pienelle vian korjauskeikalle voi kahta kaveria lähettää, ei kukaan sellaista laskua halua nähdä, saati sitten maksaa”.

Nimenomaan asiakaskäynnit ovat juuri yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjämäistä toimintaa; otetaan vastuuta omista tekemisistä, palvellaan asiakasta ja pyritään tekemään työ kerralla hyvin ja valmiiksi asti. Niin on mahdollista saada uusia palvelupyyntöjä samalta asiakkaalta. Siis toiminnalta vaaditaan selkeästi yrittäjämäisyyttä. Ja tekijältä oman ammatin osaamista sekä ihmisten kanssa luontevaa vuorovaikutusta. Ei tarvita mitään vippaskonsteja; kohteliaat

käytöstavat ja omien roskien siivoaminen vievät pitkälle. Ja tyytyväinen asiakas maksaa myös palvelusta mielellään.

4.3 Yrittäjyys koettiin kuuluvan jotenkin vasta ammattiin valmistumisen jälkeiseen oppimiseen.

Ammatillisen koulutuksen sivuun on tasa-arvon ja yhtenäisten mahdollisuuksien vuoksi lisätty myös tavoite yliopisto- ja korkeakoulukelpoisuudesta. Siis ammatillisella tutkinnolla pitää voida jatkaa opintoja korkea-asteella. Tämä nähdään jossain määrin mutkana polkuna yrittäjyyden ja ammatinharjoittajan polussa. Viimeisimmässä opintosuunnitelmassa on yleissivistävien ja ammatillisten aineiden oppitunteja oppilaitoksessa jonkin verran vähennetty ja vastaavasti työssäoppimista työpaikoilla on lisätty. Voi todeta että, ammatilliset opinnot keskittyvät enemmän työmarkkinoiden vaatimukseen kuin akateemisiin vaatimukseen. (Nylund et al. 2017). Suomessa ammatillisen toisen asteen opintosuunnitelma koostuu tällä hetkellä 180 osaamispisteen (osp) kokonaisuudesta, jossa ammattiaineita on 145osp ja yleissivistäviä aineita 35osp. Suunnitelmallisesti tämä tarkoittaa kolmea vuotta opiskelua, jolloin yhtenä vuotena tavoite on 60 osp:n opintosuoritus. Näistä opinnoista yleissivistäviä aineita on noin viidennes, (19,4%), koko tutkinnosta. Nykyinen ammatillinen perustutkinto on kuitenkin edelleen korkeakouluissa ja yliopistoissa jatko-opiskelun mahdollistava toisen asteen tutkinto.

”Joillakin toisilla aloilla yrittäjyyden oppiminen on selvästi ajankohtaisempaa kuin sähköalalla, koska vasta valmistunut sähköasentaja tarvitsee vielä vähintään kolme vuotta monipuolista alan työkokemusta ja pätevyystodistuksen ennen kuin voi ryhtyä itsenäiseksi sähköalan yrittäjäksi.”

”Useat yritteliäimmät opiskelijat suunnittelevat valmistumisen jälkeen tekevänsä töitä vähän aikaa ennen armeijan käymistä ja sen jälkeen insinööriksi opiskelua.”

Siis koettiin, että yrittäjyyskasvatus on ennen aikaista sähköasentajan perustutkintoa suoritettaessa. Sillä vasta urakointioikeudet saatuaan on sähköasentajan mahdollista ryhtyä itsenäiseksi sähköalan yrittäjäksi. Ja vaihtoehtona on myös insinööriopinnot, joiden aikana sähköalan standardien tenttiminen on osa opintoja sekä pätevyys rajoittamattomaan S1-lupaan tulee käytännöllisesti katsoen automaattisesti.

Opettajilla oli yleisellä tasolla ymmärrystä yrittäjyyskasvatuksen merkityksestä ja yritteliäisyyden tarpeesta osana opintoja. Kuitenkin mitä ja miten itse kunkin pitäisi osallistua yrittäjyyskasvatukseen oli jokseenkin hämärän peitossa. Erityisesti miten omaa opetusta pitäisi muuttaa?

”Pitäisikö niitä katelaskuja ja myyntimarginaaleja käydä ammattiaineiden tunnilla?”

Opetuksen vaatimukset ja opettajien valmiudet tulivat esiin, koska yrittäjyyskasvatus ei ollut riittävän konkreettisesti esiin tuleva oppiaine. Miten sitä pitää opettaa? Tässä tulee esiin ensinnäkin oman yrittäjyyskokemuksen ja itseluottamuksen puute tai vähäisyys sekä toisaalta yrittäjyyden suppeampi käsittäminen pelkästään liiketalouden osaamiseksi. Samoin Ruotsissa yrittäjyyskasvatuksen hatara jäsentely ja epämääräinen ohjeistus opetuksen suorittamisesta ts. konkreettisten askelmerkkien puute ja lopullisen tavoitteen vaikea mitattavuus koettiin ammatillisten opettajien taholta suurimmaksi haasteeksi. Ei ymmärretty miten ainetta voi opettaa integroidusti ammatillisen aineen tunneilla. (A. Fejes et al., 2019).

Kommentti eräältä yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöltä:

”Emme me tietenkään ole kouluttamassa kaikista yrittäjiä, pyrimme saamaan kaikille yrittäjämäisen otteen toiminnassaan. Tätä eivät kaikki tunnu huomaavan tai ymmärtävän”.

Yrittäjyyskasvatuksen henkilöstön parissa nähtiin viime vuosien kurssitarjonnan laajentuminen ja useiden lyhyiden ja kattavampien kurssien valmistuminen

oppilaitoksen omaan kurssipalettiin jo itsessään merkittävänä etappina ja saavutuksena. Myös kommentoitiin positiivisesti eri Vantaalla vaikuttavien yhdistysten ja järjestöjen aktiivisuutta ja koulutustarjontaa yrittäjyyskasvatuksen alalla. Siis kurssien valmistelun sijaan fokus on siirtynyt kurssien markkinointiin ja lisääntyviin toteutuksiin. Onnistuneiden toteutusten myötä myös tietoisuus kursseista ja kiinnostus niihin on kasvanut luoden positiivista innostusta yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa kohtaan.

4.4 Millainen muutos on tapahtunut viimeisten 15 vuoden aikana?

Osa haastatelluista oli ollut vain lyhyen aikaa osana ammattiopistojen toiminnassa eikä täten muutoksesta ammattiopistoista ollut kovin tarkkaa kuvaa.

”En muista kuulleen yrittäjyyskasvatuksesta mitään kymmenen vuotta sitten. Enemmän se on tullut framille vasta viime vuosina”.

Yleisesti tunnustettiin aiheen yrittäjyyskasvatuksesta nousseen enemmän pintaan viime vuosina. Uusia kursseja ja yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöitä oli nimetty varsin kattavasti sekä perustettu joitakin vuosia sitten vastuosasto, jota veti päätoiminen kehitysvastaava. Muut osastojen nimetyt yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöt toimivat oman toimen ohella. Koulutuksiakin oli ollut, mutta läheskään kaikki eivät olleet niille osallistuneet.

”Miksi olisi pitänyt osallistua yrittäjyyskasvatuskoulutukseen, kun se ei sisältynyt minun ammattiaineen opetussuunnitelmaan. Ne yrittäjyyskasvatukset ovat erillisiä opintoja”.

Opiskelijoiden taholta muutosta oli varsin vaikea mitata, sillä aina on ollut jonkin verran yrittäjähenkisiä opiskelijoita sekä niitä, jotka eivät ole kiinnostuneita yrittämisestä. Haastateltujen parissa oli kuitenkin selvästi havaittu, vaikka ei mitenkään tieteellisesti tutkien, että kun opiskelijan perhetaustassa oli yrittäjiä, oli usein myös opiskelijalla luontaisesti opiskelussa yrittäjämäinen toimintamalli.

Tässä suhteessa myös eri ammattitutkinnot poikkeavat merkittävästi toisistaan; hiusalalla ammatinharjoittaminen yrittäjänä on lähes itsestään selvä vaihtoehto, kun taas esimerkiksi hoiva-alalla ja lentokonemekaanikkona toimitaan pääsääntöisesti palkkatöissä eikä yrittäjyys ole kovinkaan todennäköistä. Kuitenkin myös hoiva-alalla kiinnostus yrittämiseen on kasvanut ja vaihtoehtoisia mahdollisuuksia yksityisellä puolella on lisääntyvästi.

4.5 Mikä toimii hyvin ja mitä toimintaa pitää kehittää ?

Varian yrittäjyyskasvatuksen kurssitarjonta on saatu kattavaksi ja erityisesti lyhyempien kurssien osallistujamäärät ovat kasvaneet hyvälle tasolle. Tietoisuus ja kysyntä pitemmille kurseille on lähtenyt kasvuun. Toiminnan painopiste on muuttumassa organisaation ja materiaalin kehittämisen tietoisuuden lisäämiseen, menestystarinoiden jakamiseen ja toteutuksien lisäämiseen.

Monellakaan ei ollut selvää kuvaa mikä osa-alue olisi järjestettävä paremmin. Useimpien mielestä kehitystä oli tapahtunut positiiviseen suuntaan merkittävästi viime vuosien aikana ja yrittäjyyskasvatus oli tullut tunnetuksi. Kuitenkin sähköasentajien koulutuksessa varsinaisten valinnaisten yrittäjyyskasvatuskurssien suorittaminen oli hyvin harvinaista sekä yrittäjyyskasvatuksen kurssien sisällön sovittaminen ammattiaineiden sisään oheismateriaalina ei ollut käytössä. Tässä eräänä syynä mainittiin arkuus aiheen opettamiseen, koska omakohtainen yrittäjäkokemus oli varsin niukkaa sekä aihetta ei koettu riittävän konkreettiseksi.

”Ei yrittäjyyskasvatusta voi suoraan kirjasta lukea, opiskelijoiden pitää saada oikeita yrityskokemuksia”.

Siis koettiin epävarmuutta ja aristelua aiheen opettamiseen, kun ei ollut omakohtaista kokemusta yrittäjyydestä. Jotenkin pitäisi saada mäkistartti aloitukseen. Tämä epävarmuus siis kosketti niin opettajia kuin opiskelijoitakin vaikkakin hieman aiheen eri puolilta.

”Hyviä matalan kynnyksen autenttisia yrittäjyyskokemuksia voidaan saada myös oppilaitoksen oman yritystoiminnan kautta”.

Tällaisia yritystoimintaan tutustuttavia yritystoimintoja Variassa on monipuolisesti: On kioski- ja osuuskuntatoimintaa sekä opiskelijoiden pyörittämä tilausravintola lounasruokailulle sekä hiussalonki, jossa asiakkaat ovat tavallisia kaupunkilaisia.

”Variassa on ihan kunnan yritystoimintaa lähellä olevia mahdollisuuksia opiskelijoille. Täällä on hiussalonki ja opiskelijoiden pyörittämä à la carte-ravintola lounasaikaan sekä osuuskunta Vasaari. Ja lisäksi vielä kioskitoimintaa.”

Ehkä nämä toiminnot mallintavat normaalia työntekoa valmistumisen jälkeen ja ovat osa tekemällä taitajaksi koulutusta, eivät niinkään ammatinharjoittajaksi valmistavaa yrittäjyyskasvatusta. Varsinkin opiskelijaravintolassa tarjoileminen ja kioskissa myynti ovat usein lähellä palkkatyötä. Luonnollisesti yrittäjämäinen toiminta on molemmissa asiakkaiden kanssa työskentelyssä aina läsnä. Tämä on myös tutkimuksissa havaittu erityisesti koskien kioskitoimintaa. Puutteina havaittiin, että opiskelijat myivät, mutta eivät aktiivisesti yrittäneet kehittää toimintaa esim. tuotevalikoiman tai menekin suhteen. Siis mahdollisuuksia ei hyödynnetty yrittäjämäisesti. Tehtävät oli annettu eikä niitä ajateltu oman yritystoiminnan aloittamisen harjoitteluna. (Järvi T., 2013, ss.69-70). (Vertaa Kyrö et al. 2011). Sähköpuolella kioskitoimintaa ei ole ollut, vaan sähköalan asiakaskyselyt hoidetaan Varian osuuskunnan kautta.

”Ehdottaisin kyllä myös lisää yrityskäyntejä ja erityisesti käyntejä pienempien sähköalan yritysten toimipisteissä”.

Tämä kommentti sai tukea muilta haastateltavilta, vaikkakaan ei täysin yksimielisesti ja ilman varauksia. Tästä tuli kyllä myös eriäviäkin mainintoja, koska monet sähköalan yritykset toimivat lähes kotikonttoreista ja työt tapahtuvat rakennustyömailla, jonne vierailuja ei voi järjestää. Kuitenkin nähtiin yritysvierailuilla olevan oma tärkeä paikkansa ammattiopintojen osana. Ja tällöin

on hyvä tehdä vierailuja molempiin suuntiin; sekä opiskelijoiden kanssa yrityksiin, että yrityksistä oppilaitokseen.

”Yritysvierailuja on jonkin verran tehty, mutta liian usein osa opiskelijoista ei ole ollenkaan kiinnostunut yrityksestä ja sen sijaan aiheuttavat vain häiriötä”.

Kuitenkin vierailut erityisesti automaatio-opiskelijoiden tuotantolaitoksissa, joissa pääsee näkemään automatisoituja pakkaamoja ja varastoja ovat olleet hyödyllisiä.

Keskusteltiin myös toiseen suuntaan tapahtuvista vierailuista. Niitä on ollut jonkun verran. Varsin mielenkiintoisia vierailuja ovat olleet sähköasennusyrityksen johtoportaalle henkilöiden esitykset, joihin on sisältynyt usein oman urapolun kertominen asentajasta asennustiimin kärkeen roolista edelleen yrityksen asennustoiminnan johtoon asti. Näitä saisi olla selvästi enemmän. Toinen vierailumalli on osallistuminen minicamp-päivän arvosteluraatiin ja aitojen yrittäjänäkemyksen jakaminen. Nämä auttavat verkostojen luomisessa ja lisäävät yritysten yhteistyötä oppilaitoksen kanssa.

”Yrittäjiä on ollut kerralla minicamp-päivässä 3-4 ja pääsääntöisesti he ovat olleet tyytyväisiä sekä ovat luvanneet tulla uudestaan, mikä viestii selkeästi onnistuneesta päivästä”.

Opettajien työelämäverkoston parantamiseen pitää panostaa ja asiantuntijoiden käyttöä erilaisissa opetustapahtumissa on syytä lisätä. Yrittäjämäinen opetustoiminta ja yrittäjämäisen oppimisympäristön luominen ohjaa myös opettajan toimintaa. (Mäntykangas, U., 2017; Peltonen, K. 2014).

Aiemmin opettajilla oli myös työelämään tutustuminen parin kuukauden mittaisilla työjaksoilla alan yrityksissä normaalia noin viiden vuoden välein, jolloin palkan maksoi oppilaitos. Tämä käytäntö oli varsin suosittu sekä monen mielestä hyödyllinen tapa pysyä kärryillä työelämän muutoksessa yritysmaailman toimintatapojen muuttuessa. Tällaiset yritysmaailmaan

tutustumiset aidosti auttoivat myös ymmärtämään yrittäjyyttä paremmin kuin pelkästään opetustoimessa. Nykyisin näistä työelämäjaksoista on ainakin Variassa luovuttu.

Yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöiden taholta koettiin kurssitarjonnan ja seminaarien ja teemapäivien määrän olevan hyvällä tasolla.

”Järjestelmällisyyttä pitäisi olla enemmän. Kaikkien, myös ammattiaineopettajien, suunnitelmiin pitää sisällyttää selkeitä yrittäjyyskasvatuksen osia ja tavoitteellista valmennusta”.

Kursseja pitäisi vain suorittaa enenevässä määrin ja opiskelijoiden kiinnostus saada heräämään. Silloin myös kokemuksen myötä opettajien itsevarmuus ja motivaatio kurssien pitämiseen kasvaisi. Pitäisi saada lisää matalan kynnyksen harjoittelumahdollisuuksia. Yrittäjyyslinjausten mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on edesauttaa opiskelijoita myönteisempään suhtautumiseen yrittäjyyteen ja rohkeasti kokeilemalla saada aikaan uusia yrityksiä. (OKM, 2017).

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvin arviointitutkimuksen tuloksissa keväällä 2022 sähkö- ja automaatioalan ammatti- ja erikoisammattitutkinnossa kehitettävää oli yrittäjyysosaamisessa. Erityisesti perustutkinnon jälkeen suoritettavien ammatti- ja erikoisammattitutkintojen opiskelijat toivoivat lisää yrittäjyyskasvatusta. Mikä osaltaan kertoo osaamisen aukoista sekä itseluottamuksen puutteesta yrittäjäksi ryhtymistä pohdittaessa. Tässä näkyy myös selvästi ero nuorisoasteen ja jo työelämässä olleen opiskelijan näkemyksissä; nuorisoasteella ei vielä omaa työelämää kovin pitkälti mietitä, mutta jo parin vuoden jälkeen yrittäjyyden vaihtoehto nousee monille konkreettisesti. (Karvi, 2022).

Varsin tiheästi on esiintynyt toteamuksia yrittäjyyden osaamisen puutteista, jolloin on tarkoitettu nimenomaan yrittäjyyden tietopuolisen eli liiketaloudellisen osaamisen puutteita. Yrittäjämäinen toiminta harvemmin kuuluu itse havaittuihin osaamisen vajaavuuksiin. Tässä on myös yksi hyvä syy painottaa

yrittäjyyskasvatusta ja erityisesti yrittäjämäistä toimintaa, koska kaikkia yrittäjyyden aloittamista haittaavia epäröintejä ja uskalluksen puutteita on mahdollista lieventää käsittelemällä asioita monelta suunnalta ja nimenomaan kutsumalla tällaista toimintaa yrittäjämäiseksi. Tärkeintä on aloittaminen, sen jälkeen kysymykset ja ongelmat hahmottuvat ja niitä mahdollista ymmärtää ja selvittää. Kysymällä ja kokeilemalla, yrityksen ja erehdyksen kautta oma itseluottamus kasvaa ja kynnyksensä ryhtyä epävarmoinhinkin tekoihin madaltuu.

4.6 Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa

Onko kiinnostus yrittäjyyteen kasvanut opiskelun aikana? Yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöiden mielestä yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen tietoisuus, webinaarit ja seminaarit lisäävät opiskelijoiden tietoisuutta yrittäjyydestä yrittäjyyden mahdollisuudesta urapolkuna. Tutkimuksissa on tullut myös esiin, että opiskelijoiden kiinnostus ja alttius yrittäjyyteen kasvaa yrittäjyyskasvatuksen myötä, mutta miten yrittäjyys lisääntyy valmistumisen jälkeen ei ole näissä tutkimuksissa selvinnyt. (Pittaway, L. et al. 2007).

”Sitä on vaikea arvioida. Jatkuvasti tulee uusia opiskelijoita ja kuinka monta uutta siitä (yrittäjyyskasvatuksesta) kiinnostuneita opiskelijoita tulee lisää ja kuinka moni on jo aiemminkin kiinnostunut aiheesta ja saavat vielä lisävahvistusta ajatuksilleen”.

”Monet ovat kiinnostuneita onnistuneista yrittäjyysesimerkeistä ja saattavat jopa haaveilla omasta yrittäjyydestä”.

”Tosin kyllä näkee samanaikaisesti, että osa saattaa tulkita (yrittäjänä) onnistumisen valtavan työpanoksen ja vapaa-ajan uhraamisen ansiona, ja nykyhetkessä on paljon muuta tärkeämpää tekemistä kuin vapaa-ajan ja harrastusten uhraaminen. Eli (opiskelijan) suunnittelujänne on varsin lyhyt ja seuraavan viikonlopun tapahtumat vievät ajatukset”.

Yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjyyden eri puolia on hyödyllistä tuoda esiin monella tavalla ja erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä oppimisympäristöissä. Pitäytyminen luentoihin luokka-huoneympäristössä voi olla vain pieni osa yrittäjyyskasvatusta. Innostuminen ja aktiivinen kiinnostuminen yrittäjyyteen vaatii erilaisia asioita ja toimintaoppiminen sekä aidot vuorovaikutustilaisuudet yrittäjien kanssa lisäävät kiinnostusta ja halua ottaa selvää omista mahdollisuuksista. Työssäoppiminen pienessä yrityksessä voi toimia tehokkaasti ja katalyyttisesti. (Järvi T., 2013). Kouluissa tulisi myös yritysideoiden kehittämisessä kiinnittää huomiota monialaisuuteen ja luovuuteen sekä omien vahvuuksien hyödyntämiseen. (Rytkölä et al., 2011, s. 80).

Yrittäjyysvalmiuksien keskeisten elementtien katsotaan koostuvan kolmesta pääelementistä: Ensin kognitiiviset valmiudet eli tiedot, taidot ja uskomukset. Toiseksi, affektiiviset valmiudet eli tunteet ja asenteet sekä kolmanneksi konatiiviset valmiudet eli motivaationaaliset ja volitionaaliset tekijät. Tämä yrittäjyyskasvatusta kuvaava jako eri valmiuksiin on murtanut suppeaa käsitystä yrittäjyydestä pelkkänä liiketoimintana. Tämä on vahvistanut käsitystä yrittäjyydestä moniulotteisena ilmiönä, joka etsii uusia muotoja yhteiskunnan muuttuessa. Eri yhteyksissä yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa saavat erilaisia sisältöjä riippuen toiminnan kohteesta. (Peltonen K., 2014, s.127-130).

”Nykyään peruskouluissa käydään myös yrittäjyyskasvatusta läpi opetuksessa, ainakin kaikki perusasiat on käyty läpi. Siitä huolimatta aika nollasta ammattikoulussa joutuu lähtemään”.

Monet alat ammatillisella toisella asteella ovat selvästi yrittäjyysshakuisia, jo alalle haettaessa opiskelijoilla on näkymä yrittäjyyteen ja positiivisten tapausten ja harjoittelukokemusten myötä käsitys itsenäisestä ammatinharjoittamisesta voi vahvistua. Tällaisia aloja ovat kampaajat, putkimiehet, kirjanpitäjät, taksinkuljettajat, maalarit, kokit sekä jossain määrin sähköasentajat ja media-alan tekijät ja kuvaajat, taitelijat. Hoitoala on ollut selvästi enemmän

palkkatyöhön suuntautuvaa, mutta siinäkin on yksityisen puolen yrittäjät lisääntyneet merkittävästi.

”Maalarilinja oli perinteisesti ammatinharjoittajan linja, kaikki rupesivat maalareiksi ja toimivat itsenäisesti tai parin kaverin kanssa. Aiemmin myös maalarin näyttötyöt aut-toivat alkuvaiheessa luottamaan itseensä ja uskaltamaan aloittaa työelämä yrittäjänä”.

”Monella nuorella somettajalla oman brandin rakentaminen on jo tuttua ja sitä kautta myös oman yrityksen aloittaminen ja markkinointi netissä helppoa.”

Nuorilla some-osaaminen tulee luontevasti ja internet tarjoaakin halpoja tapoja löytää asiakkaita ja saada brändille tunnettuutta. Omat verkkosivut tarjoavat myös helpon ja halvan tavan tavoittaa ja olla tavoitettavissa. Nimenomaan yrittämisen alkuvaiheessa, kun asiakaskunnan luominen ja työtehtävien riittävyys on haasteellista, on sosiaalinen media (some) tuonut erottumisen joukosta ja omien vahvuuksien esittämisen edulliseksi ja tehokkaaksi. Ainakin niille, jotka osaavat monipuolisesti hyödyntää verkkokanavat. Toiminnan aloittaminen ei enää vaadi kallista ja kiinteää toimipistettä. Yrittäjämäinen ja tekemällä oppiminen riippuvat toimialasta ja ympäristöstä, mutta kaikki hyötyvät verkostoitumisesta ja hyvistä esimerkeistä. (Järvi T., 2013).

Yrittäjyyden tietoisuuden monipuolinen lisääminen saattaa kuitenkin myöhemmin kantaa hedelmää. Tietoisuuden siemenen kylväminen jo varhain ja ammattiopintojen alkuvaiheessa on varmasti hyödyllistä, vaikka valmistumisen jälkeiset uravaihtoehdot eivät kovin tärkeällä sijalla vielä olekaan. Selvää vaihtoehtojen tarkastelun lisääntymistä syntyy valmistumisen lähentyessä ja tällöin myös yrittäjyys nousee esiin yhtenä vaihtoehtona.

”Kun valmistuminen lähenee niin työpaikkojen haku alkaa kiinnostaa ja nimenomaan yrittäjämäisesti toimivat opiskelijat

menestyvät työnhaussa parhaiten ja saavat työpaikat ensimmäisinä”.

Tämä oli yleinen käsitys haastatteluissa, vaikka tarkkoja mittauksia aiheesta ei ollutkaan tiedossa. Samaten nähdään, että joillakin opiskelijoilla on selvä tavoite yrittämisestä jo alusta pitäen. Heillä usein on perheessä yrittäjyyttä ja mahdollisesti jopa sähköurakointia. Useampi kiinnostuu opintojen edetessä, kun on nähnyt pari erilaista alan työpaikkaa ja on miettinyt omaa osaamista sen parasta hyödyntämistä.

4.7 Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen erityispiirteitä sähkö- ja automaatioasentajien ammatillisessa koulutuksessa

Sähkö- ja automaatioasentajan tutkinto on varsin hyvä tie ammattiin. Tänä päivänä työllistyminen alan töihin on helppoa varsinkin pääkaupunkiseudulla sekä tulevaisuudessa sähköön käyttö tulee edelleen lisääntymään eli työnäkymät pysyvät hyvinä kasvualalla. Myös työtehtävät ovat monipuolisia ja alalla toimii paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä sekä yksityisiä ammatinharjoittajia. Tämä näkyy myös tutkintolinjan reiluissa hakijamäärissä.

Kuitenkin, vaikka sähkö- ja automaatioasentajan ammatti on valittu jo ammattiopistoon pyrkiessä, on useimmilla uusilla sähköalan opiskelijoilla vielä hyvin hatara käsitys siitä, mitä valittu ammatti todella pitää sisällään sekä siitä, onko se itselle juuri se oikea ammatti tai edes yksi par-haista. Alkuperäinen valinta on usein sattuman kauppaa, jollei satu perhepiirissä olemaan sähköalan tekijöitä. Usein kaverin valinta on riittävän hyvä syy hakeutua itse samalle alalle. Siis useimmille yrittäjyyden näkymät eivät ole olleet alkuperäisten syiden joukossa, kun on hakeuduttu sähköalalle. Yrittäjyyden uravaihtoehto opiskellessa ja varsinkin opiskelujen alkuvaiheessa ovat hämäriä eikä yrittäjäksi ryhtymistä vielä siinä vaiheessa konkreettisesti mietitä.

”Eivät opiskelijat voi heti aloittaa sähköalan yrittäjänä, sähköurakoitsija tarvitsee luvat ja luvat voi valmistumisen jälkeen saada aikaisintaan kolmen vuoden monipuolisen sähköalan

työkokemuksen jälkeen. Ja se vaatii vielä lisäksi sähkömääräysten tenttimisen”.

Valmistumisen jälkeen sähköasentajien yrittäjyyspolulla on vielä edessä (i) vähintään muutaman vuoden alan monipuolisen työkokemuksen hankkiminen sekä (ii) sähköalan standardien hyväksyttävä tenttiminen ennen itsenäisen sähköurakoinnin aloittamista. Siis yrittäjyys sähköurakoinnissa ei ole mahdollista suoraan perustutkinnon suorittamisen jälkeen. Tällainen itsenäisen toiminnan aloittamisen viive, joka näyttää pakolliselta 3-4 vuoden odotukselta karsii yrittäjähaaveita erityisesti nuorisoasteen opiskelijoilta.

Tämä nähdään myös Karvin tutkimuksesta, sillä yrittäjyysosaaminen ei näyttäydä kyselyssä perustutkinnon suorittajia vaivaavan juurikaan. Sitä vastoin jatkotutkinnon, (ammatti- ja erikoisammattitutkinnon) suorittajat kaipaavat nimenomaan lisää yrittäjäkasvatusta. Tähän on merkittävänä syynä se, että heillä on normaalisti jo tarvittava kolmen vuoden työkokemus alalta ja valmius nopeasti aloittaa yrittäjänä. (Karvi 2022).

4.8 Onko yrittäjyyskasvatuksella ollut vaikutusta yrittäjämäisen otteen kasvuun?

Varmasti asioiden esittäminen ja koulutus auttavat huomaamaan yrittäjämäisen toiminnan tärkeyden. Tämä pitäisi olla integroituna muuhun opetukseen koko ajan ja sitä voisi kutsua myös nuorisoasteella kasvatukseksi kasvavien nuorten matkalla vastuullisiksi ja muut huomioonottaviksi aikuisiksi, joilla on hyvät arvot ja vahva itsetunto sekä luonteva ihmisten kanssa toimisen ja asioimisen malli. Kuinka paljon tämä liittyy suoranaisesti yrittäjyyskasvatukseen on hieman vaikea arvioida. Joidenkin opettajien mielestä yrittäjämäisen otteen ajateltiin kuuluvan osana vastuullista ja oma-aloitteista tehtävien suorittamista ja luokkakaverien auttamista mahdollisuuksien mukaan.

”Kyllä paljon on opiskelijasta itsestä kiinni, kuinka asioihin suhtautuu. Ja on se kodistakin kiinni, sillä yrittäjäperhetausta näkyy, niin kuin ’Meikäläisen’ veljeksistäkin (nimi vaihdettu). Heillä on selkeästi yrittäjämäinen asenne kaikkeen tekemiseen”.

”Olen kyllä monta kertaa huomannut kuinka ensimmäisen työharjoittelujakson jälkeen ote on jämäköitynyt ja arkuus selvästi vähentynyt”.

Monien tutkimusten mukaan nimenomaan toimintaoppiminen ja käden taitojen arvostaminen on tärkeällä sijalla ammatinharjoittajien oppimisessa. Tämä onkin ensisijaisella asemalla ammatillisella toisella asteella, jossa suuri osa opiskelijoista (i) ei jaksakaan istua ja keskittyä luokahuoneopetuksessa vaan pitkästyy nopeasti staattiseen oppimiseen, (ii) hankkii tietonsa ja osaamisensa muuten kuin kirjoista lukemalla sekä (iii) elää koko ajan internet taskussaan (tai kädessä) ja ottaa vastaan jatkuvasti keskittymistä pätkiviä ilmoituksia ja viestejä.

Yrittäjyyskasvatus kuuluu uudempaan yrittäjyystutkimuksen osa-alueeseen, mutta kiinnostus siihen on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Kokemuksellinen tekemällä oppiminen on lisääntynyt huomattavasti yrittäjyyskasvatuksessa ja yrittäjämäisessä oppimisessa perinteisen opettajakeskeisen luokahuoneopetuksen sijaan. (Arpiainen R.-L., 2019).

”Monet opiskelijat myös pelaavat paljon ja yötä myöten ja jopa koulu-aikaan. Tämä vaikuttaa alentavasti keskittymiseen ja kykyyn omaksua uutta asiaa päivällä, kun on väsynyt ja silmät ristissä valvomisen takia. Mutta älypuhelimien käyttökielto ei toisella asteella enää onnistu, yrittämisestäkin saa aikaan vain pahaa verta”.

Keskittymiskyky on selkeästi alentunut luokahuonetapaisissa oppimisympäristöissä, koska kaikilla on älypuhelimet taskussa tai pöydällä ja

kaikkiin viesti-ilmoituksiin on luonnollisesti vastattava heti. Samoin vaativaa keskittymistä ja osallistumista vaativat tehtävät on helppo keskeyttää, kun tulee viesti tai jokin tehtävän kohta, joka ei heti aukene. Siis syventyminen tehtävän ratkaisuun, jossa eteenpäin pääseminen vaatii uuden oppimista ja aiemmin käsiteltyjen asioiden ymmärtämistä, on helpompi vain jättää miettimättä ja siirtyä 'tärkeämmän' viestin käsittelyyn. Tällaisen oppimistavan vaikeuden vuoksi on ymmärrettävää, että toimintaoppiminen on yksi vaihtoehto, jossa toiminta muodostaa tekemiseen keskittymisen pakottavasti.

Oppiminen tekemällä on tutkitusti tärkeä kaikille ja erityisesti osalle opiskelijoita ja työntekijöitä se tärkein tapa oppia konkreettisesti jopa abstrakteja asioita. Toimintaoppimista on tutkittu paljon ja eräs toimintaoppimisen malli on kehitetty yritysten johtamisen parantamiseksi sekä organisaatioiden oppimiseen. (Revans, 1982, Pittaway, 2007 ja Gibb 2009).

Samoin OKM peräänkuuluttaa yrittäjyyskasvatuksessa yrittäjämäistä toimintaa ja haluaa tukea seuraavien tavoitteiden toteutumiseen: Opiskelijoiden osallisuus, itsetunnon vahvistaminen, mahdollisuuksien luotaus, kokeileminen ja kehittäminen, päätöksenteon harjoittelu, uskallus tarttua uusiin asioihin pelkäämättä liikaa virheitä, yhteistyö ja verkostojen kehittäminen sekä orientoituminen yrittäjyyteen. (Yrittäjyyslinjaus, OKM, 2017).

4.9 Onko yrittäjyyskasvatus vaikuttanut ammattiin valmistuneiden työllistymiseen ?

Toisen asteen ammatillinen koulutus osuu usein ajallisesti hyvin lähelle henkilön työllistymistä ja ammattiin ryhtymistä. On tärkeää, että ammatilliset opettajat kykenevät opettamaan ja ohjaamaan opiskelijoitaan ammattiin ryhtymisen erilaisiin vaihtoehtoihin monipuolisesti ja niin, ettei yrittäjyys yhtenä varteenotettavana vaihtoehtona jää unohtuiksi.

"Emme ole mitanneet tarkemmin yrittäjyyskasvatuksen vaikutusta työllisyyteen. Ei ole myöskään selkeää erottelua eri tutkinnonalojen välillä".

”Vaikuttavuutta pitää mitata alakohtaisesti, koska erot eri alojen välillä ovat suuria. Esim. suuret työnantajat eivät näe yrittäjyyskasvatusta samalla tavoin tärkeäksi, kuin pienemmät yritykset. Metallimies pieneen pajaan ja kampaaja hiusalan liikkeeseen on paljon lähempänä yrittäjää ammatinharjoittajana ja hyötyvät yrittäjyyden koulutuksista konkreettisemmin ja selvästi nopeammin”.

Siksi yrittäjyyskasvatuksen merkityksen voidaan katsoa olevan erityisen suuri juuri ammatillisessa opettajankoulutuksessa ja sen opetussuunnitelmissa.

”Yrittäjämäisesti toimivat opiskelijat työllistyvät helposti ja ensimmäisinä.”

Oli eräs kommentti sähköalan opettajalta. Kuinka paljon tähän on vaikuttanut toisen asteen opiskelussa tarjottu yrittäjyyskasvatus oli kuitenkin epäselvää. Viime vuosina lähes kaikki ovat työllistyneet hyvin, sillä sähköalalla on kysyntää sähköasentajista ja ajoittain pulaa tekijöistä. Erityisesti pääkaupunkiseudun asuintalojen uudisrakennustyömaat sekä vanhempien talojen linjasaneerausurakat ovat luoneet kasvavan kysynnän sähköasentajille. Siis ei tarvitse toimia kovin yrittäjämäisesti ja silti on töitä tarjolla. Luonnollisesti urakkatyömailla vaaditaan niin osaamista ja ripeää toimintaa kuin myös vastuunottoa eli toisin sanoen yrittäjämäistä otetta.

”Tämä (yrittäjämäinen ote) pitää sisällyttää kaikkeen opiskeluun.”

Nähtiin myös tärkeäksi yleinen kasvatus ja yrittäjämäinen toiminta. Asiakkaiden kanssa pitää toimia vastuullisesti ja tehokkaasti sekä viestinnän täytyy olla kohteliasta ja avointa. Pitää kertoa ongelmista ajoissa ja kysyä neuvoa tarvittaessa.

Työllistyminen yrittäjäksi on selvästi kasvussa ainakin opiskelijoiden tavoitteissa, vaikkakin riippuu paljon opintolinjasta. Kampaajat, maalarit ja ravintola-alan opiskelijat ovat selvästi motivoituneimpia aloittamaan

yrittötoiminnan, kuin esimerkiksi hoitoalalla, jossa sääntely hankaloittaa aloittamista merkittävästi. Samantapaisesti sääntely sähköalalla ja erityisesti sähköurakoinnin luvanvaraisuus ja pätevytymisen usean vuoden mittainen kesto siirtää yrittämisen aloittamisen varsin kauas tulevaisuuteen ainakin nuoren opiskelijan perspektiivillä. Lisäksi pätevyystodistukseen kuuluva alan määräysten ja standardien osaaminen ja osaamisen osoittaminen virallisilla sähkö tarkastuslaitoksen tenteillä, saa monet epäroimään onko yrittäminen sähköalalla itselle ensinkään mahdollista.

4.10 Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuuden mittaus

Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta ja tehokkuutta on tärkeää ymmärtää tulevaisuuden kehitysprojektien suuntaamiseksi sekä resurssien oikeaan kohdentamiseksi. Aiheen mitattavuus ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista sekä selkeiden ja yksiselitteisten mittareiden luominen on vaikeaa.

Erityisesti sisäisen yrittäjyyden arviointi on haastavaa, koska siinä tärkeässä osassa ovat ryhmässä toimimisen taidot ja omatoimisuus. Oppimisen arviointi sekoittuu helposti opettajan henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja kokemuksiin. Vaikuttavuuden mittausta hankaloittaa myös yrittäjyyden opetuksen kuulumattomuus mihinkään tiettyyn ammattiaineeseen, sillä tällöin opettaja ei mielestään ole ensisijaisesti yrittäjyyskasvattaja vaan pikemminkin oman ammattiaineensa opettaja. (Ruskovaara et al. 2009).

Tähän moniulotteiseen mittaamiseen ja arvioinnin aiheeseen on kuitenkin tarmokkaasti ryhdytty. Alla on ensin esitelty joitakin mittaamisen tapoja sekä pohdittu niiden soveltamista tämän tutkimuksen osana.

3.10.1. The Entrepreneurship Competence Framework (ECF-mittaristo), European Commission Policy Report

Euroopan Komissio on luonut erittäin kattavan ja syvällisen 'Yrittäjyiden kompetenssien viitekehys'-nimisen arviointijärjestelmän yrittäjyiden kykyjen ja osaamisten arvioimiseen. Tekijät ovat M. Bacigalupo, P.Kampyli, Y Punie ja G. van den Brande sekä Euroopan laajuinen asian-tuntijaverkosto, v. 2016. Osallisena myös professori T. Pihkala, LUT, Suomi.

Tässä viitekehyksessä on ensinnäkin määritelty yrittäjyys kompetenssina (l. osaamisina merkityksenä mitä tietoja ja taitoja kuuluu yrittäjyydessä osata ja hallita). Tämän tavoitteen määrittely on esitetty tässä: Luomalla yhteisen määrittelyn siitä, mitä yrittäjyys osaamisena on, viitekehys pyrkii saamaan aikaan sillan koulutuksen ja työn maailmojen välille, jota voidaan kaikissa yrittäjyyskasvatuksen aloitteissa käyttää de facto referenssinä. (EntreComp, 2016)

Viitekehyksessä on kolme laajempaa toimintavaihetta: 'Ideat ja mahdollisuudet' ('Ideas and opportunities'), 'Resurssit' ('Resources'), ja 'Toimintaan' ('Into action'). Jokaisessa vaiheessa on viisi kompetenssia. Näistä rakentuu yrittäjyysosaamisen kokonaisuus. Sen lisäksi jokainen näistä 15 kompetenssista (osaamisalueesta) sisältää 8 taitotasoa. Näistä saadaan $3 \cdot 15 \cdot 8 = 442$ erilaista oppimistulosta. (EntreComp, 2016). Katso tarkemmin: Liite 2: EntreComp viitekehysten piirakkakuvio.

EntreComp viitekehys on erinomaisen perusteellinen yritys määritellä yrittäjyiden sisältö yksi-selitteisesti ja kattavasti. Se on siinä myös onnistunut hienosti. Kuitenkin tässä tutkimuksessa sen käyttö koko laajuudessaan oli liian vaativa ja työläs sekä kyselyn vastausten riittävä kattavuus olisi ollut todennäköisesti saavuttamattomissa. Viitekehyksestä oli syytä yksinkertaistaa tai etsiä toinen tapa mitata yrittäjyyskasvatusta ja sen vaikuttavuutta kvantitatiivisesti.

Siis haastatteluissa tätä viitekehystä oli tarkoitus hyödyntää suppeassa muodossa haastateltavien kvantitatiivisten vastausten kokoamiseksi. Haastateltaville tämä viitekehys ei kuitenkaan ollut entuudestaan tuttu, joten

siihen olisi kunkin haastateltavan pitänyt perehtyä itse. Realistinen vaadittava aika tutustumiseen viitekehysten arviointijärjestelmään kultakin olisi arvioni mukaan minimissään ollut joitakin tunteja, jopa pari päivää. Siis tämä oli tämän tutkimuksen puitteissa liian pitkällistä sitoutumista vaativa tehtävä käytännöllisesti katsoen kaikille valituille haastateltaville. Se jätettiin mittaamatta.

Keskusteluissa mittaamisen lomassa tuli esiin muutama seikka:

”Vaikuttavuus vaihtelee aika paljon eri toimialojen suhteen, esimerkiksi hiusalaa pitää verrata muiden oppilaitosten hiusalaaan, eikä logistiikka-alaan”.

”Hoitopuolella on paljon sääntelyä ja se vaikeuttaa yrittäjäksi ryhtymistä. Vaikka viime aikoina kiinnostus yrittäjäksi ryhtymiseen onkin selvästi lisääntynyt”.

Vaikka sääntelyä on paljon niin, silti itsenäisen ja oman hallinnan alainen toiminta on yksi yrittäjäksi ryhtymisen motivaatio. Myös sairaanhoitajille on löytynyt enenevässä määrin kiinnostavia uravaihtoehtoja yrittäjinä. Sairaanhoitajayrittäjistä suuri osa toimii itsenäisenä ammatinharjoittajana, jolla ei ole muita työntekijöitä. He tarjoavat asiakkaille esimerkiksi erilaisia terapioita tai kotihoidonpalveluja. (Manninen T. et al., 2011, Sankelo M. 2018).

4.11 Muut tavat mitata yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta

Tutkimuksessa oli tarkoitus saada haastatteluista myös kvantitatiivista materiaalia. Tätä varten oli tutkittu EntreComp viitekehystä ja laadittu sen pohjalta huomattavasti yksinkertaistettuja kysymyksiä haastateltaville. Kysymysten kehitysmielessä näitä kysymyksiä testattiin osalle haastateltavia. Näiden alustavien kyselyiden tulokset eivät olleet kovinkaan rohkaisevia sekä tulosten analysointi osoittautui puutteelliseksi ensinnäkin, koska kysymysten määrä oli riittämätön vastausten tilastolliselle analyysille sekä toisaalta tällöin

kysely olisi pitänyt suorittaa merkittävästi suuremmalle määrälle vastaajia kuin tässä tutkimuksessa oli suunniteltu. Ja kolmanneksi vielä testikysymysten vastausten laadusta ja hajonnasta saattoi päätellä, että kysymysten laadinta on erittäin tärkeä osa kvantitatiivista tutkimusta. Kysymyksillä pitäisi pystyä varmistamaan, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset oikein ja ovat vastanneet niihin johdonmukaisesti. Ja vielä olisi tärkeää erottaa vastauksista tunneperäiset mielipiteet ja todelliset faktapohjaiset vastaukset.

Tämän vuoksi etsittiin muita mittausmenetelmiä. Yksi tällainen on esitetty tutkimusartikkelissa: ”Yrittäjyyskasvatuksen mittariston rakentaminen – osallistuvan kehittämisen lähestymistapa”, (E.Ruskovaara et al., 2010), Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Tämän arviointi työkalun tarkoituksena on (i) rakentaa perus- ja toisen asteen opettajille itsearviointityökalu yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen tueksi, jolla voi mitata yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuutta. (ii) Toisaalta tavoitteena on parantaa kansallisen tason yrittäjyyskasvatuksen ohjausta. (Katso liite 3.)

Mittariston rakentamisen artikkelin lopussa on erinomaiset toteamukset: ”Vain arvioinnin kautta pystymme muuttamaan käytänteitä. Vain arvioinnin kautta saat todeksi niitä asioita, joiden muuttamiseen haluat tähdätä. Sitä saadaan mitä mitataan!”.

Tähän artikkeliin liittyvä listaus kysymyksistä, joilla opettaja voi konkreettisesti testata omaa ja muiden yrittäjyyskasvatukseen liittyvää toimintaa käy kaikille alan kouluttajille hyvänä ohjenuorana. Kuitenkin tämän mittariston mukaan suoritettu kyselytutkimus vaikutti liian kattavalta sekä liian suurelta työmäärältä, että se olisi ollut sovellettavissa tämän tutkimuksen kvantitatiiviseksi osioksi. Siis sitä ei suoritettu.

4.12 Tutkimuksen kvantitatiivinen osa

Tutkimukseen ei sisällytetty kvantitatiivista osiota, vaan se on puhtaasti kvalitatiivinen haastattelututkimus.

4.13 Haastatteluteema: Yrittäjyyskasvatuksen tulevaisuus Variassa

Yrittäjyyskasvatus on ollut eräänä tärkeänä koulutuksen kehitysalueena Vantaan ammattioppilaitoksessa noin kymmenen vuotta. Nyt voidaan katsoa päästyn tärkeään vaiheeseen, jossa tietoisuus yrittäjyyskasvatuksesta on hyvällä kasvavalla tasolla sekä erilaisia kursseja suppeista laajoihin 15 osp laajuisiin kursseihin asti on tarjolla. Myös eri muotoisia tapahtumia oppilaitoksessa ja muualla kaupungissa on käytettävissä Varian ja eri yhdistysten ja järjestöjen taholta.

”Yrittäjyyskasvatuksen koordinaatioryhmä on saatu koottua ja se on toiminnassa. Joltain tutkinnonalalla ei vielä ole nimitetty omaa vastuuhenkilöä. Sekä yrittäjyyskasvatuksen koulutuspolku on kattava. Siihen kuuluu opintojen alun 1 osp:n pakollinen kurssi sekä lisäksi erilaisia 1-15 osp:n valinnaisia kursseja. Näitä valinnaisia kursseja tarjotaan Varian ohella myös eri toimijoiden puolesta ja erityisesti kesätoissa voi yrittäjyyden hankkeita hyödyntää aika monipuolisesti.”

Voi sanoa suuret yrittäjyyskasvatuksen kehityshankkeet ovat pitkällä, nyt on aika hyödyntää olemassa oleva tarjonta, kerätä palautetta ja sen jälkeen katsoa uudet kehitystarpeet. Kuitenkin on hyvä huomioida, että pelkkä tarjonta ei vielä riitä vaan myös kysynnän kasvua tarvitaan.

”Tällä hetkellä ei ole paineita yrittäjyyskasvatuksen rahoituksen suhteen. Jos hyviä hankkeita syntyy lisää uskon rahoituksen sille kyllä järjestyvän tarpeen mukaan.”

Kuullostaa hyvältä, että mahdollisiin uusiin yrittäjyyskasvatuksen hankkeisiin on positiivinen asenne ei riipu rahoituksesta, se on hyvällä mallilla, vaan enemmän nykyisen tarjonnan laajemmasta hyödyntämisestä ja kiinnostuksen lisäämisestä. Ja pitää muistaa, että aina on varaa parantaa.

Nähtiin tarpeellisena integroida yrittäjyyskasvatuksen teemoja ja kursseja nykyisiin ammattiaineiden tutkinnonosiin. Näin yrittäjyyskasvatus kulkisi ammattiaineiden opintojen kanssa käsi kädessä ja yrittäjämäinen toiminta olisi normaalia jokapäiväistä toimintaa. Tähän kylläkin opettajat haluavat lisää tukea ja ohjeistusta, ettei itse tarvitse keksiä kaikkea uudestaan...

5 Johtopäätökset

5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuksessa selvitettiin yrittäjyyskasvatuksen tilaa toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tapaustutkimuksen keinoin pyrittiin selvittämään Vantaan kaupungin ammattiopisto Varian sähkö- ja automaatioasentajien tutkintolinjalla yrittäjyyskasvatuksen tila ja mahdolliset erityispiirteet.

Tutkimuksen aluksi tutkittiin kirjallisuustutkimuksena yrittäjyyskasvatuksen kansainvälisiä näkymiä ja hieman tarkemmin Euroopan Unionin yrittäjyyden perusteita ja kehitysnäkymiä sekä viimeaikaisia tutkimuksia Ruotsista ja Suomesta. Syvemmin keskityttiin suomalaiseen toisen asteen ammatilliseen tutkimukseen yrittäjyyskasvatuksesta. Asiasta on kirjoitettu erialisia tutkimuksia ja tutkimusartikkeleita. Selvästi yrittäjyyskasvatus on noussut merkittävään asemaan, joka kuuluu opetussuunnitelmiin varhaiskasvatuksesta korkealle asteelle kattaen kaikki ikäluokat ja kouluasteet. Ja tämä on myös Euroopan komission ja Suomen valtioneuvoston vahvasti esille tuotu tahtotila. (OKM, 2017).

Tutkimus tehtiin kvalitatiivisena kyselytutkimuksena, jossa on tapaustutkimuksen keinoin perehdytty syvemmin Vantaan kaupungin ammattiopisto Varian sähköalan tutkintoon. Tutkimukseen oli tarkoitus saada sisällytettyä myös osio kvantitatiivista materiaalia yrittäjyyskasvatuksen mitattavasta vaikuttavuudesta opiskelun kolmen vuoden ajalta.

Taustatutkimuksen ja haastattelujen perusteella tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset on esitelty kolmen tutkimuskysymyksen osalta erikseen.

Etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin:

1. Millainen yrittäjyyskasvatuksen tilanne on kurssien tarjonnan ja opettajien valmiuksien suhteen ?
2. Mikä on yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus kolmen vuoden ammatillisen koulutuksen aikana ?
3. Mitä kehitettävää Vantaan ammattiopisto Varian sähköalan yrittäjyyskasvatuksessa on?

Tutkimus suoritettiin kvalitatiivisena haastattelututkimuksena. Haastateltavat olivat Varian yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöitä, Varian sähköpuolen opettajia, Varian johtoa sekä pääkaupunkiseudun sähköalan pienyrittäjiä. Haastattelut olivat pääosin keskusteluja pienryhmissä. Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina, joissa aina yksi kysymysaihe käsiteltiin vapaasti keskustellen, jonka jälkeen siirryttiin uuteen teemaan.

Tutkimukseen oli aikomus liittää pieni kvantitatiivinen osuus toisen tutkimuskysymyksen aiheesta eli yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuudesta kolmen opiskeluvuoden aikana. Luotettavuuden ja toistettavuuden näkökulmista tätä osiota ei kyetty suorittamaan riittävässä laajuudessa. Siis liian pieni lukumäärä vastauksia ja vastausten tulkinnanvaraisuus estivät luotettavan analyysin. Edellä olevien syiden vuoksi tämä tutkimuksen osa jätettiin pois lopullisista tuloksista.

5.2 Tutkimuskysymys no. 1: Millainen yrittäjyyskasvatuksen tilanne on kurssien tarjonnan kurssien suorituksen ja opettajien valmiuksien suhteen ?

Tutkimuksen haastateltavat jakaantuivat kolmeen erilaiseen ryhmään:

Ensinnäkin Varian yrittäjyyskasvatustiimi, jolla oli jo vankka kokemus yrittäjyyskasvatuksesta sekä useimmilla tiimin jäsenistä myös omakohtaista yrittäjätaustaa vähintään perhepiirissä. Toisaalta sähköalan opettajiin, joilta puuttui yrittäjyyskasvatuskokemus, vaikka osalle aihe oli kuitenkin tuttu ja oman työ- tai yrittäjyystaustan kautta lähellä sydäntä sekä kolmanneksi muihin tahoihin, joita olivat sähköalan yrittäjät, yhdistykset ja Varian johtohenkilöt. Tässä tutkimuksessa tämä kolmas ryhmä, muut tahot, oli pienin haastateltavien ryhmä ja heidän mielipiteissä näkyy lähinnä yrittäjyyskasvatuksen organisointi ja asiakastyytyväisyys. Siis jossain määrin laaduntarkastajia yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuudelle.

Kaikilla haastatelluilla oli kohtuullinen tai hyvä ymmärrys yritystoiminnan liiketoiminnan perusasioista ja viranomaisvaatimuksista. Yrityksen

perustaminen on helppoa ja kätevää tietoverkkojen avulla ja yritystoiminnan aloittamiseen pääsee melkein heti. Kuitenkin samalla kävi ilmi, että yrityksen perustaminen ei vielä riitä onnistuneen yritystoiminnan aloittamiseen, vaan siihen vaaditaan paljon muutakin. Siis teoreettinen osaaminen on yksi hyödyllinen yrittäjyyskasvatuksen osa-alue, vaikka ei suinkaan se tärkein.

Variassa on viime vuosina panostettu yrittäjyyskasvatukseen järjestelmällisesti ja se on poikanut sitoutumista ja kehitystä. Yrittäjyyskasvatuksen vastuuorganisaatio Variassa oli varsin tyytyväinen yrittäjyyden koulutuksen kehittämiseen viime vuosina. Nähtiin yrittäjyyskasvatuksen saama kasvanut merkitys koko Suomen koulutuskentässä positiivisena myös Varian kannalta. Lisäksi Vantaalla voidaan tyytyväisenä panna merkille lisääntynyt sitoutuminen ja kiinnostus yrittäjyyskasvatusta kohtaan. Kaupungin, oppilaitosten ja kolmannen sektorin järjestöjen ja yhdistysten yhteistyön ja verkostoitumisen avulla on saatu aikaan isoja tapahtumia, seminaareja, messuja, koulutusta ja monia konkreettisen toiminnan aktiivista yrittämistä.

Merkittävä osa Varian yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä on langennut päätoimiselle yrittäjyyskasvatuksen vetäjälle sekä vastuuhenkilöiden tiimille. Todennäköisesti ilman päätoimista vakanssia yrittäjyyskasvatuksen kehitys, kurssien luominen ja verkostoituminen Vantaan kaupungin ja Vantaan yrityksiin ja kolmannen sektorin yrittäjyisyhdistyksiin olisi edelleen lähempänä harrastamista kuin tehokasta kasvatusta.

Yrittäjyyskasvatuksen kurssitarjonta oli saatu varsin kattavaksi. Monella 'minicamp'-leirillä oli innovoitu hienoja yrityksiä ja monet opiskelijat olivat innostuneet luomistaan yritysaihioista ja saivat kipinän yrittäjyyteen. Opiskelijoiden innostumisesta syntyy myös motivaatiota opettajille. Näillä toimilla Variassa saadaan myös opiskelijoita innostumaan, osallistumaan ja kiinnostumaan yrittämisestä. Sekä näin lisätään niiden opiskelijoiden määrää, jotka valmistuttuaan harkitsevat vakavasti yrittämistä tärkeänä ura vaihtoehtona. Mikä on myös viranomaisten tahto. (OKM 2017).

Kuitenkin samalla selvisi myös selkeä tarve markkinoida kursseja paremmin, koska niiden käyttöaste oli vielä alhainen. Varsinkin laajemmille 15 osp valinnaisille kursseille ('Yritystoiminnan suunnittelu' ja Yrityksessä toimiminen') tarvitaan enemmän ilmoittautuneita. Tämä näyttäytyy erityisen selvästi sähköalalla, sillä valtakunnallisesti lukuvuonna 2021-22 suoritetuista 3375 tutkinnon osasta oli vain 9 suoritusta Yritystoiminnan suunnittelu-kurssista ja 8 suoritusta Yrityksessä toimiminen-kurssista. Nämä yhteensä vastaavat noin 0,5% kaikista suoritetuista tutkinnon osista. (Karvi, 2022). Yrittäjyyskasvatus on ollut eräs painopistealue jo koko 2000-luvun. Sekä myös tämän tutkimuksen haastatteluissa opettajien asenne yrittäjyyskasvatukseen oli ilmeisen positiivinen. Ja kurssitarjonta on kattava. Siis milloin myös kurssien kysyntä kasvaa tarjonnan tasolle ?

Positiivisesta kehityksen suunnasta huolimatta Yrittäjyyskasvatuksen vastuuhenkilöillä oli pari konkreettista huomautusta rakentavassa hengessä:

- Vastuuhenkilöiden ajankäytön allokointia yrittäjyyskasvatukselle pitää vielä lisätä, koska he ovat roolissaan oman toimen ohella, eli ajoittain normaalit työrutiinit vaativat aikaa niin paljon, että yrittäjyyskasvatuksen tehtäville ei ole riittävästi aikaa. Sen lisäksi joistakin tutkinnonalan tiimeistä puuttuu yrittäjyysvastaava kokonaan, jolloin ne kuormittavat muita yrittäjyysvastaavia tai nämä tehtävät jäävät ainakin osittain hoitamatta.
- Toisaalta myös esimiesten kiinnostus oman ammattialan lisäksi yrittäjyyskasvatukseen ja tuloksellisen yrittäjyyden edistämisen vaatimien tehtävien hoito on jäänyt puolitiehen.
- Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja askelmerkit ovat varsin näkyvästi Varian strategiassa esillä. Siis tahtotila on konkreettisesti esitetty. Myös kurssitarjonta on varsin hyvällä tasolla, mutta kurssien käyttöaste ei ole vielä riittävä. Tavoitteena tulee olla kattavan kurssitarjonnan merkittävästi lisääntynyt hyödyntäminen.
- Yrittäjyyden ammattiaineiden valinnaiset kurssit tarjotaan verkkokursseina etäopiskeluna. Tämä ei ole optimaalista yrittäjämäisen toiminnan oppimiseksi, eli oppimisympäristö ei tue tekemällä oppimista

vaan päinvastoin.

Opettajien ryhmässä tietoisuus ja ymmärrys siitä mitä kaikkea yrittäjyyskasvatuksessa tavoiteltiin sekä millainen oli kurssien tarjonta, oli vielä osin varsin epäselvää. Sisäinen yrittäjyys merkityksessä omakohtainen yrittäjyyskokemus ja yrittäjämäinen toiminta oli myös vaativampi osa-alue opettajille. Mikäli ei ollut omaa kokemusta, ei ollut helppoa uskaltaa opettaa yrittäjyyttä. Kaikki opettajat eivät ole kovin hyvin tietoisia tarjonnasta ja mitä se voi tarkoittaa omassa opetuksessa. Oli vaikeata nähdä miten yrittäjyyden voisi sisällyttää ammattiaineiden lomaan. Toisaalta opettajien osaaminen yrittäjyyskasvatuksen osalta on eritasoista ja tarvetta olisi saada kaikki mukaan aktiivisesti edistämään yrittäjyyskasvatusta. Tätä uskallusta voi varmasti lisätä yrittäjyyskasvatuksen koulutuksilla. Käymällä kursseilla ja ohjatulla vertaistuellalla on mahdollista kasvattaa epävarmojen opettajien itseluottamusta ja lisätä sisältöjen osaamista. Tämä on tärkeää, koska laajalti koettiin nimenomaan opettajien rooli ensisijaiseksi vastuurooliksi yrittäjyyskasvatuksessa. (Feyes et al. 2019; Ruskovaara et al. 2014). Aiemmin opettajilla oli omat TET-jaksot, jossa opettajat tekivät asiakasyrityksissä parin kuukauden työjakson. Näihin osallistuneilla opettajilla oli näistä jaksoista erittäin positiiviset arviot. Nykyisin niistä on luovuttu säästösyistä.

5.3 Tutkimuskysymys no. 2: Mikä on yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuus kolmen vuoden ammatillisen koulutuksen aikana ?

Yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuuden osalta voidaan todeta, että vaikka vaikuttavuutta ei onnistuttu tilastollisesti mittaamaan selvisi haastatteluista seuraavaa:

- Yrittäjyyskasvatusta tarjotaan varsin kattavasti, mutta niihin osallistutaan varsin monella eri tavalla ja tasolla. Paljon riippuu tutkintoalasta, sillä jotkut ammatit ovat nimenomaan pienyrittäjille ja ammatinharjoittajille soveltuvia koulutuksia, esim. hiusala ja maalarit. Jotkin alat ovat varsin säännösteltyjä ja täten vaikeampia

aloittaa itsenäisenä yrittäjänä kuten esim. hoiva-ala. Hienoja onnistuneita yrittäjäyystapauksia on esitelty. Kaikki on mahdollista, kunhan vain yrittää... Mutta on epävarmaa, kuinka hyvin nämä menestystarinat motivoivat nuoria yrittämään itsekin. Koska näkyy selvästi, että menestystarinoiden takana on vankka sitoutuminen ja valtava määrä työtunteja. Usein niin paljon työtä, että vapaa-aikaa ei paljon jää. (Markkanen S. 2021)

Sähköalan opettajalta kuului ao. valaiseva toteamus:

”Yrittäjämäisesti toimivat opiskelijat työllistyvät helposti ja ensimmäisinä.”

Mietittynä sähköpuolella kolmen vuoden opiskelun yrittäjäyyskasvatuksen vaikuttavuuden näkökulmasta tulee heti mieleen kolme asiaa:

- On varmasti totta, että yrittäjämäistä asennetta ja toimintaa arvostavat kaikki nuoren ammattiin valmistuneen palkkaamista harkitsevat esimiehet. Ja jos tällaisesta toiminnasta on vielä näyttöä esimerkiksi työssäoppimisen ajalta, niin työpaikan saanti on varmasti helppoa.
- Kuinka paljon yrittäjämäiseen olemukseen on vaikuttanut toisen asteen opiskelussa tarjottu yrittäjäyyskasvatus, oli kuitenkin epävarmaa. Ensinnäkin viime vuosina lähes kaikki ovat työllistyneet hyvin, sillä sähköalalla on pääkaupunkiseudulla kysyntä sähköasentajista ylittänyt tarjonnan. Siis ei tarvitse toimia kovin yrittäjämäisesti ja silti on töitä tarjolla.
- Lisäksi Varian sähköpuolella yrittäjäyyskasvatuksen kursseja on pääsääntöisesti käyty vain opintojen alussa 1 ops:n verran. Ja viime vuonna sekin jäi väliin opettajan puuttumisen vuoksi. Myöskään minicamp-koulutuksia ei sähköpuolella ole käyty.

5.4 Tutkimuskysymys no. 3: Mitä kehitettävää Vantaan ammattiopisto Varian sähköalan yrittäjyyskasvatuksessa on?

Varian yrittäjyyskasvatuksen kurssitarjonta on saatu monipuoliseksi ja varsin kattavaksi. Myös haastateltujen opettajien asenne yrittäjyyteen oli myönteistä. Kuitenkin positiivisista asenteista huolimatta selvisi myös selkeä tarve markkinoida kursseja paremmin, koska niiden käyttöaste oli vielä alhainen. Varsinkin laajemmille 15 osp valinnaisille kursseille ('Yritystoiminnan suunnittelu' ja Yrityksessä toimiminen') tarvitaan enemmän ilmoittautuneita. Tämä näyttäytyy erityisen selvästi sähköalalla, sillä valtakunnallisesti lukuvuonna 2021-22 suoritetuista 3375 tutkinnon osasta oli vain 9 suoritusta 'Yritystoiminnan suunnittelu' -kurssista ja 8 suoritusta 'Yrityksessä toimiminen' -kurssista. Nämä yhteensä vastaavat noin 0,5% kaikista suoritetuista tutkinnon osista. (Karvi, 2022). Varian sähköpuolella näitä laajempia kursseja ei suoritettu ensinkään. Yleisesti ottaen yrittäjyyskasvatuksen kurssien sisältöjen hyödyntäminen Varian sähköpuolella oli vähäistä ja satunnaista. Pääosin yrittäjyyskasvatus koostui yhdestä yhteisten yleissivistävien aineiden osana tarjotusta 'Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta' yhden osp:n kurssista.

Kuinka vaikuttavaa yrittäjyyskasvatus toisella asteella sähköasentajaksi opiskelevalle voi olla? Säännöt ja määräykset sähköalalla eivät ole kaikkein rajoittavimpia, niitä kuitenkin on hieman keskimääräistä enemmän, sillä sähköenergian jakeluun tarvittavat jännitteet ovat korkeita. Korkeiden jännitteiden (yli 50V vaihtosähköä) käytössä on aina hengen ja omaisuuden vaara, jonka takia itsenäiseen sähkötyöhön vaaditaan ammattitutkinnon lisäksi myös alan monipuolista työkokemusta vähintään 3 vuotta. Ja itsenäinen sähköurakointia harjoittava yrittäjä tarvitsee myös pätevyystodistuksen, johon vaaditaan alan määräysten osaamisen näyttäminen viranomaistentillä. Valmistuvat sähköasentajat ovat pääosin poikia, jolloin tämä yrittämisen aloittamisen viive usein kasvaa vielä asevelvollisuuden suorittamisen verran.

Tämä sähköasentajien itsenäisen ammatinharjoittamisen luvanvaraisuus, joka siirtää oman yritystoiminnan aloittamista muutamalla vuodella, on selkeästi nuorisoasteen opiskelijoiden yrittäjyyden motivaatiota laimentava tekijä. Jos

ajatellaan 40 vuoden ammatillista uraa ei muutamalla vuodella ole paljonkaan merkitystä, vaan juuri aikuistuvalla nuorella 3 vuotta vaikuttaa iäisyydeltä. Moni nuori mies miettii vain valmistumista, autorahojen ansaintia ja asevelvollisuuden suorittamista. Vasta pari vuotta valmistumisen jälkeen monet alkavat vakavasti miettiä omaa työuraa. Silloin olisi hyvä saada kertaus yrittäjyydestä. Tämä näkyy myös Karvin (Karvi 6/2022) tämän vuoden tutkimuksesta. Luonnollisesti toisella asteella on tärkeää saada kipinä yrittäjyydestä niin, että yrittäjyyskasvatusta voisi parin vuoden jälkeen kutsua kertaukseksi. Nykyisellään Varian sähköpuolen yrittäjyyskasvatus ei ole riittävää.

5.5 Koottuja toimenpidesuosituksia:

- Opettajien rooli on erittäin tärkeä yrittäjyyskasvatuksen edistämisessä. Opettajien käytännön toimet ovat yrittäjyyskasvatuksen ydin. Opettajien osaamista ja aloitteellisuutta voidaan edistää täydennyskoulutuksilla, joiden pitäisi olla velvoittavia.
- Yrittäjyyskasvatuksen täydennyskoulutuksen tulisi olla motivoivaa.
- Opetushenkilöstön verkostoitumista paikallisen työ- ja elinkeinoelämän kanssa pitää edistää suunnitelmallisesti.
- Yhteisöllisiä oppimisen keinoja pitää vahvistaa ja aitoja oppimisympäristöjä tulee lisätä.
- Yrittäjämäisiä toimintatapoja opetuksessa on kannustettava lisäämään.
- Yrittäjyyskasvatusta pitää kehittää ammattiaineiden kanssa integroidulla mallilla.
- Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden saavuttamista ja vaikuttavuutta tulee mitata arvioida säännöllisesti ainakin kunnes kaikki opiskelijat on tavoitettu vähintään tyydyttävästi.

Nämä yo. toimenpidesuosituksiset eivät ole uusia, niiden täytäntöönpanossa vaan on edelleen toivomisen ja parantamisen varaa. (mm. Seikkula-Leino, 2007; Kalliolahti, 2016; Ryyppö 2019).

Kuten haastattelussa mainittiin:

”Emme me tietenkään ole kouluttamassa kaikista yrittäjiä, pyrimme saamaan kaikille yrittäjämäisen otteen toiminnassaan”.

5.6 Jatkotutkimukselle suuntaa

Tutkimuksen yhteydessä ilmeni kaksi kysymystä, joihin kattavat vastaukset ovat selvittämättä. Ensinnäkin, tulokset yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuudesta nuorisostaan kolmen vuoden opiskelun aikana. Tätä olisi hyvä tutkia niin yleisellä valtakunnallisella tasolla, kuin myös Vantaan Varian kohdalla. Tätä ongelmaa voisi lähestyä hyödyntämällä Euroopan Komission julkaisuja: Entrepreneurship Action Plan for 2020, julkaistu vuonna 2013 sekä tuoretta New Skills Agenda for Europe (Uusien taitojen toimenpideohjelma). Näissä julkaisuissa on esitetty tavoitteet yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjämäisen toiminnan kehittämiseksi. Näiden tavoitteiden edistymistä voisi mitata ja arvioida Yrittäjyys taitojen 'EntreComp' -arviointimittaristolla. Erityisesti toisen asteen ammatillisten oppilaitosten osalta olisi mahdollista luoda uusi konkreettinen arviointimenetelmä yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuudelle.

Toisaalta ilmeni, että Varian osalta yrittäjyyskasvatuksen kurssien tarjonta oli hyvällä tasolla. Kuitenkin kurssitarjonnan hyödyntäminen voisi olla yleisempää. Sekä Varian sähköpuolen osalta voidaan todeta varsin luotettavasti, että yrittäjyyskasvatuksen kurssien hyödyntäminen on vähäistä ja täten todennäköisesti myös vaikuttavuus on alhaisella tasolla. Vaikka joidenkin opettajien toiminta saattaa olla hyvinkin vaikuttavaa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden kannalta, niin varsinaisten yrittäjyyskasvatuksen kurssien osalta se ei voi olla suurta, koska vain 1 osp kokoinen kurssi on suoritettu. Tähän perustuen olisi hyödyllistä selvittää valtakunnallisesti, millainen on niiden tarjonta ja miten yrittäjyyskasvatuksen kurseja suoritetaan eri oppilaitoksissa.

Sekä voisiko löytyä kaikille oppilaitoksille soveltuvia parhaita käytäntöjä muillekin opittavaksi.

Voidaan tulkita yo. päätelmistä, että pelkkä kurssien tarjonta ei riitä vaan niitä pitää myös suorittaa ja sisältöjä sovittaa myös ammattiaineiden sisälle. Siis pitää panostaa markkinointiin ja motivointiin, joka luontevimmin tapahtuu opettajien toimesta sekä yrittäjyyskasvatusta ei sovi jättää pelkästään yhteisten aineiden yhteyteen, vaan kursseja kannattaa sisällyttää ammattiaineiden lomaan. Tällaisia yhdistettyjä kursseja ei vielä ole tarjolla, mutta niiden kehittämiseen on syytä panostaa. Tähän kehittämiseen kuuluu niin koulutus opettajien valmiuksien parantamisen osalta kuin kurssisisältöjen materiaalien luominen.

Lähteet

Arpiainen, Riitta-Liisa (2019), väitöskirja, Tiimityötä, toimintaa ja tunteita – näkökulmia yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjämäisestä oppimisesta kokemuksellisen toimintaoppimisen viitekehyksessä. Aalto Yliopisto

Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Brande, van den, G. 2016. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. JRC Science for Policy Report, European Commission.

Brien E. et al., 2019, A critical review of learning approaches for entrepreneurship education in a contemporary society.

Dahlstedt, M., & Fejes, A. (2017). Educating entrepreneurial citizens: A genealogy of entrepreneurship education in Sweden. Taylor & Francis Online. Doi:10.1080/17508487.2017.1303525.

Drucker, P. (1985). Entrepreneurial Strategies (chapter). The Essential Drucker, Routledge, 2007.

Fejes, A., Nylund, M. ja Wallin, J. 2019. How do teachers interpret and transform entrepreneurship education ? Journal of Curriculum Studies 4/51.

Forsström, H. 2016, Tilitoimiston liiketoiminnan suunnittelu ja palvelujen tuotteistus. Haaga-Helia

Fuchs, K., Werner, A. ja Wallau, F. 2008. / (Using Dahlgren 'Entrepreneurial qualities'-model). Entrepreneurship education in Germany and Sweden: What role do different school systems play ? Journal of Small Business and Enterprise Development 15, 365-381.

Gibb A. , 2001. Seminaari ja haastattelu "Yrittäjyyskoulutuksen mallintaja" Jyväskylässä 22.3.2001.

Gibb, A. 1993. The Enterprise Culture and Education. Understanding Enterprise Education and its Links with Small Business, Entrepreneurship and Wider Educational Goals. *International Small Business Journal* 11, 3, 11-34.

Gibb, A. 2002. In Pursuit of a New Enterprise and Entrepreneurship Paradigm for Learning: Creative Destruction, New Values, New Ways of Doing Things and New Combinations of Knowledge. *International Journal of Management Review*, 4, 3 233-269.

Heiniluoto-Kinnunen S. 2013, Ammatillisten yrittäjyyden opettajien kokemuksia yrittäjyydestä. Seinäjoen AMK.

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.

Johannisson, B., Madsen, T. Aha! Företagsamt lärande, 2000.

Järvi, T. 2013. Yrittäjyyden oppiminen ammatillisella toisella asteella. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta.

Kalliolahti J. 2016, Opettajien yrittäjyyskasvatukseen liittyvä toiminta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Lappeenrannan Teknillinen Yliopisto.

Karvi, arviointiraportti 6/2022. Hakamäki-Stylman, V., Kilpeläinen, P., Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 2022. <https://karvi.fi/publication/ammattillinen-osaaminen-ja-pedagoginen-toiminta-sahko-ja-automaatioalan-perus-ammatti-ja-erikoisammattitutkinnoissa/>

Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina.

Koiranen, M. ja Ruohotie, P. 2001. Yrittäjyyskasvatus, -analyyssejä, synteesejä ja sovelluksia. Aikuiskasvatus 2/2001, 102-111.

Kotila T., 2021. Yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjämäisen toiminnan kehittäminen toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa pedagogisen johtamisen kautta. Lappeenrannan-Lahden Teknillinen Yliopisto.

Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017.

Kyrö, P. 2006. Avauksia riskin oppimiseen ja opetukseen. Teoksessa Kyrö, P. ja Ripatti, A. (toim.) Yrittäjäkasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, Hämeenlinna. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Lehtonen, S., Simola, L., Vainio, J. & Nieminen, T. (2015). Yrittäjyyskasvatuksen työkirja. Helsinki: Valtakunnallinen YES.

Manninen T., Ojala E., Pirkkanen E., Uusi-Marttila H., HAMK, 2011, Sairaanhoidtaja yrittäjänä

Markkanen S. , 2021. Webinaari, Nuori yrittäjä, sähköasentaja, Varia, Vantaa

Mwasalwiba, E. 2010. Entrepreneurship education: A review of its objectives, teaching methods and impact of indicators. Education and Training, 52(1), 20-47.

Mäntykangas, U. (2017). Pohjois- Pohjanmaan yrittäjäkasvatusstrategian ja toimintaohjelman 2016–2020 Toimeenpano. Kokkola: Centria Ammattikorkeakoulu.

Peltonen, K., 2014, Opettajien yrittäjyyskasvatuksen valmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät.

Pihkala, T., Ruskovaara, E., Seikkula-Leino, J. ja Pihkala, J. 2009. Entrepreneurship education as a multilayered phenomenon - a steering system for entrepreneurship education. Konferenssipapari 8-13.9.2009. Benevento, Italy.

Pihkala, T., Ruskovaara, E., Seikkula-Leino, J. ja Pihkala, J. Yrittäjyyskasvatus monikerroksisena ilmiönä - kohti yrittäjyyskasvatuksen ohjausjärjestelmää.

Pittaway L., Cope, J. 2007, Entrepreneurship Education: A Systematic Review of the Evidence

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrittäjyysseuran julkaisu.

Ruskovaara, E. ja Pihkala, T. 2011. Teachers implementing entrepreneurship education: Classroom practises. *Education + training*, 55 (2), 204-216.

Ruskovaara, E., Pihkala T., Rytkölä, T., 2011. Opettajien toteuttama yrittäjyyskasvatus ja reflektoinnin merkitys.

Ruskovaara, E., Rytkölä, T., Pihkala T., 2010. https://developmentcentre.lut.fi/files/maat/ESU_2010_Tartto_2.pdf

Ryppö, M., 2019. Yrittäjyyden opetus ja koulutuksen yrittäjyyslinjausten toteutus ammatillisessa koulutuksessa. Lappeenranta-Lahden Teknillinen Yliopisto.

Sankelo M. et al. Hoitohenkilökunnan ja lääkäreiden käsityksiä moniammatillisen simulaatio-opetuksen tarpeista. *Hoitotiede* v.30, 2018

Seikkula-Leino J. 2007, Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen

Opetusministeriön julkaisu 2007:28.

Shane S., 2003. A General Theory of Entrepreneurship: The Individual-opportunity nexus.

Tilastokeskus, www.tilastokeskus.fi

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Vuorio Emilia, Tampereen Yliopisto, Julkiset yrityspalvelut ja Pk - yritysten perustaminen – kehityskohteita ja onnistuneita tukitoimia: esimerkkinä Hämeenlinna

YES-verkosto. 2021. Mitä yrittäjyyskasvatus on ? (verkkodokumentti). Saatavilla

Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.

Yrittäjyyslinjaus. Opetusministeriön julkaisuja 2004:7.

Yrittäjyyslinjaus. Opetusministeriön julkaisuja 2017.

Vantaan ammattiopisto Varian organisaatio 2022

Rehtori Pekka Taurainen 050 312 4514

YHTEISET PALVELUT

Yhteisten palvelujen päällikkö
Tuula Kriskinen
040 1939048

PALVELUALAT

Osaamispalvelupäällikkö
Avoin
040 182 9781

TYÖELÄMÄPALVELUT

Työelämäpalvelupäällikkö
Anne Hemonen
040 524 1242

TEKNIKAN ALAT

Osaamispalvelupäällikkö
Anne Raasakka
040 865 6567

TALOUSPALVELUT

Taloussuunnittelija,
talousasiantuntija, taloussihteeri

ASIANTIUNTIAPALVELUT

Aviointiasiantuntija,
kiv-asioiden koordinaattori, ICT-tuki

HAKUJA- JA OPSKELLAPALVELUT

Hakija- ja opiskelijapalveluiden esimies Sstu Heinonen
p. 0400297535, opintosuhteent,
opinto-ohjaajat, opintotilainnon suunnittelija,
opiskelijatoiminnan koordinaattori

VIESTINTÄ

Tiedottaja

KASVUJA TERVEYS
Osaamispalveluesimies
Paula Alstrich
040 184 5467
Sosiaali- ja terveysala

KASVUJA TERVEYS
Osaamispalveluesimies
Paula Petola
040 867 4984
Sosiaali- ja terveysala

LOGISTIikka
Osaamispalveluesimies
Matti Raujtiki
045 865 6263
Logistiikka
(kuljetuspalvelut, varasto)

LOGISTIikka
Osaamispalveluesimies
Matti Hallikainen
040 182 4668
Logistiikka
(kuljetuspalvelut, lentosäähäuhuttajat)

VALMENTAVA KOULUTUS

Osaamispalveluesimies
Piritta Hellberg
040 184 7648
Tutkintokoulutukseen
valmentava koulutus,
Maahanmuuttajakoulutus

TYÖELÄMÄPALVELUT

Työelämä-asiakkuus- ja verkostoyhteistyö,
oppilopimuslous: kaikki toisen asteen
ammattiliset tutkinnot,
työvoimakoulutus,
yrittäjyys

RAKENTAMINEN

Osaamispalveluesimies
Kaarlo Lukkarila
040 522 5479
Rakennusala,
Pintakäsittelyala,
Taideteollisuusala

KIINTEISTÖ-JA KONETEKNIikka

Osaamispalveluesimies
Jenni Juuti
050 303 1674
Talotekniikka, Kone- ja
tuotantotekniikka, Puhtaustekniikka ja kiinteistöpalveluala

RAVITSEMISPALVELUT

Osaamispalveluesimies
Vs. Riina Pyläri
040 503 4770
Elintarvikeala,
Ravintola- ja cateringiala

MEDIA JA HYVINVOINTI

Osaamispalveluesimies
Eeva Määttänen
040 507 7252
Kuvallinen ilmaisu,
Turvallisuusala, Matkailuala,
Hius- ja kauneudenhoitoala

SÄHKÖ-JA AUTOMAATIOALA

Osaamispalveluesimies
Kirsi Tiainen
040 184 5698

TIETO-JA VIESTINTÄTEKNIikka

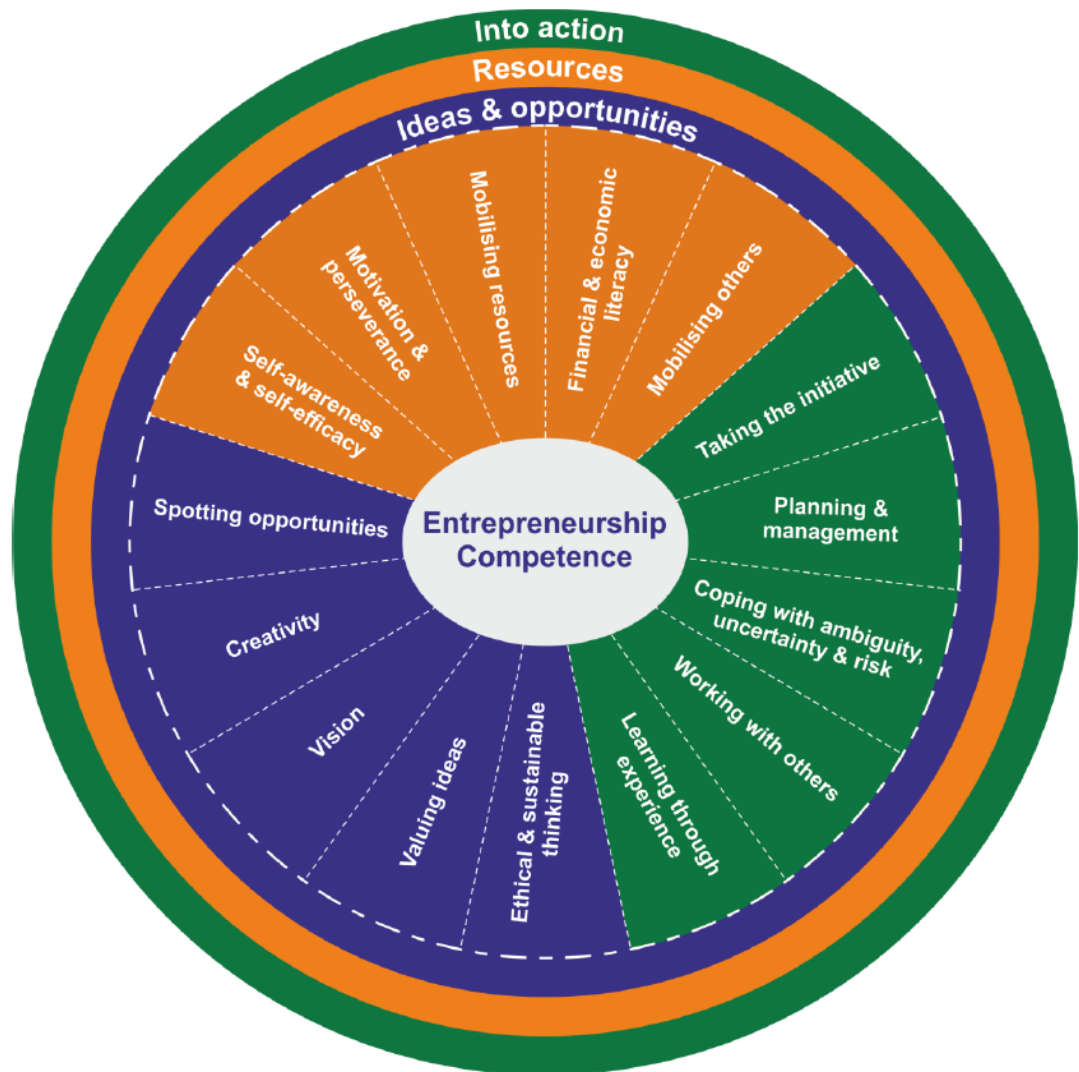
Osaamispalveluesimies
Asko Haapamäki
040 191 0775

AUTOJA ILMALU

Osaamispalveluesimies
Antti Karitie
043 825 6809
Autoala,
Lentoloneaseennus

ASIAKKAAT

EntreComp Yrittäjyystaitojen piirakkakaavio, 2016

Yrittäjyyden kyvykkyudet / osaamiset

3 aihealuetta:

- Ideat ja mahdollisuudet
- Resurssit
- Toiminta

Jokaisella aihealueella 5 kyvykkyyttä ja 8 osaamisen tasoa

Yrittäjyyskasvatuksen mittariston viitekehys

Tämä mittaristo perustuu käsitteelliseen ja teoreettiseen viitekehykseen sekä suureen määrään kattavia haastatteluja. Alla mittariston viitekehysten taulukko.

Mielekäs kasvatusta ja opetus (taustalla sosiokonstruktivistinen ja sosiokulttuurinen oppimiskäsitys)	Opettaja kasvatusta ja opetuksen toteuttajana	Yrittäjyyskasvatus – mitä se on ja mitä sen tulisi olla?
<p>Novak & Govin (1984) "mielekäs oppiminen"</p> <p>tavoitteet sisällöt työtavat oppimisympäristö toimintakulttuuri arviointi</p> <p>Lisäksi Kolb 1984 (kokemuksellinen oppiminen)</p>	<p>Opetussuunnitelmatutkimukset, jotka nostavat esille opettajan oppimisen,</p> <p>esim. Shulman & Shulman (2004): opettajan reflektoinnin korostuminen</p>	<p>Yrittäjyyskasvatus:</p> <p>Gibb (2001; 2005): oppiminen yrittäjyyden kautta</p> <p>Hytti (2002): yrittäjyyden ymmärtäminen yrittäjämäiseksi oppiminen yrittäjäksi oppiminen</p> <p>Kyrö (1997): omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys</p> <p>Borba (1989) - sisäinen yrittäjyys</p> <p>Yrittäjyys:</p> <p>epävarmuuden sietäminen (Drucker, 1985) uusien yhdistelmien tekeminen (Schumpeter, 1934) mahdollisuuksien havainnointi (esim. Kirzner, 1973; Shane ja Venkataraman, 2000)</p> <p>organisaatioiden ilmaantuminen ja niiden luominen (Pinchot, 1985; Gartner, 1988) yhteisöllinen ja sosiaalinen yrittäminen (Johannisson and Nilsson, 1989)</p>
Ohjauksjärjestelmä (poliittiset ja hallinnolliset asiakirjat ; EU & Suomi, OPS)		
Perus- ja toisen asteen näkökulma		
Arviointijärjestelmän – eli tässä tapauksessa Mittariston kehittäminen		

Taulukko 1. Yrittäjyyskasvatuksen mittariston muotoutumisen käsitteellinen ja teoreettinen viitekehys. (Ruskovaara e., et al. 2010)

Vantaan ammattiopisto Varian yrittäjyyspolku

